

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra germanistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Literární obrazy dětství, dospívání a mladé dospělosti v někdejší NDR, na příkladu povídek Claudie Ruschové.

Literary pictures of childhood, adolescence and young adulthood in the former GDR, based on the stories of Claudia Rusch.

Lucie Berná

Vedoucí práce: PhDr. Tamara Bučková, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání – Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Literární obrazy dětství, dospívání a mladé dospělosti v někdejší NDR, na příkladu povídek Claudie Ruschové* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 22. 4. 2020

Lucie Berná

Na tomto místě bych moc ráda poděkovala vedoucí mé práce PhDr. Tamaře Bučkové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a vstřícný přístup během zpracovávání bakalářské práce.

ABSTRAKT

Předkládaná bakalářská práce je zaměřena na literární analýzu historické povídkové knihy *Meine freie deutsche Jugend* od německé autorky Claudie Ruschové. Pozornost je zde věnována životu mladé dívky, Claudie, od jejího raného dětství, přes dospívání až do mladé dospělosti odehrávající se v někdejší, Německé demokratické republice. Práce se zabývá popisem důležitých životních etap dítěte na základě analýzy vybraných povídek. Na první pohled se povídky jeví jako zábavné historky určené mládeži/mladým dospělým. Ale když se začteme, zjistíme, že se jedná o souhrn krátkých próz s vrstevnatou adresností textu, který osloví i dospělé či pamětníky. Historický přehled, který práce zčásti nabízí, je funkčním doplněním dobového kontextu času vyprávění, v němž autorka ve svých povídkách popisuje absurditu a nedostatky své doby ovlivněné socialistickou morálkou a idejí.

KLÍČOVÁ SLOVA

Literatura pro mládež; vrstevnatá adresnost textu; Německá demokratická republika; Claudia Ruschová; autobiografické motivy; narace; dětství a dospívání

ABSTRACT

This bachelor thesis focuses on providing a literary analysis of the historical short stories collection *Meine freie deutsche Jugend* by the German author Claudie Rusch. Close attention is here paid to the life of a young girl, Claudie, from her early childhood through adolescence to early adulthood taking place in what was then the German Democratic Republic. The thesis describes the important life stages of the child based on the analysis of selected short stories. At first glance the short stories seem like humorous anecdotes intended for youth and young adults. Once we delve into them, however, we find that we are dealing with stories of multi-layered appeal which also resonate with the adult contemporary witnesses. The historical overview which the thesis partially offers describes the background of the period where the stories are set which depict the absurdity and shortcomings of the era influenced by the socialist morality and idea.

KEY WORDS

Young adult literature; multi-layered appeal of text; the German Democratic Republic; Claudia Rusch; autobiographical motifs; narration; childhood and adolescence

Obsah

Úvod.....	7
1 Claudia Ruschová.....	9
2 Literární ztvárnění vzpomínek Claudie Ruschové na dětství v někdejší NDR.....	10
2.1 Nostalgie vs. ostalgie.....	10
2.1.1 Nostalgie a ostalgie ve zkoumaném díle.....	12
3 <i>Meine freie deutsche Jugend / Mé svobodné dětství v NDR</i>	13
3.1 Vymezení vybraných pojmů naratologie a jejich projekce do narativu knížky <i>Meine freie deutsche Jugend</i>	14
3.1.1 Autorka jako vypravěčka příběhu.....	14
3.1.2 Čas vyprávění a / vs. čas vyprávěný.....	16
3.1.3 Postavy – konfigurace a konstelace.....	18
4 Představení vybraných povídek.....	20
4.1 Ohlédnutí za dětstvím.....	22
4.1.1 „Die Schwedenfähre“ / „Trajekt do Švédska“.....	22
4.1.2 „Der Stadtplanflucht“ / „Únikový plán z města“	25
4.1.3 „Die Stasi hinter der Küchenspüle“ / „Stasi za kuchyňskou linkou“.....	26
4.1.4 „Honeckers kandierter Apfel“ / „Honeckerovo kandované jablko“.....	27
4.2 Ohlédnutí za dospíváním.....	28
4.2.1 „Die Jugendweihe“ / „Slavnostní vstup do dospělosti“	29
4.2.2 „Die Direktorin“ / „Ředitelka“.....	30
4.2.3 „Die Strickjacke“ / „Džínová bunda“.....	32
4.2.4 „Der Stempel, / „Razítko“	33
4.2.5 „Die Rede“ / „Projev“	34

4.3	Ohlédnutí za mladou dospělostí.....	35
4.3.1	„Mauer mit Banane“ / „Banánová zed“	35
4.3.2	„Der Verdacht“ / „Podezření“	37
4.3.3	„Fremdes Leid trägt sich leicht“ / „Cizí neštěstí nebolí“	38
5	Přesahy směrem k dění k někdejšímu Československu.....	39
5.1	„Prager Frühling“ / „Pražské jaro“	39
5.2	„Darauf einen Becherovka“ / „Na to si dáme Becherovku“	41
	Závěr.....	43
	Resümee.....	45
	Seznam literatury.....	49
	Seznam příloh.....	53

Úvod

V překládané bakalářské práci se zabývám literárními obrazy dětství, dospívání a mladé dospělosti autorky pocházející z Německé demokratické republiky¹ (nadále NDR), země spadající do východního bloku.

Motivací k tématu se stal můj pozitivní vztah k historii, kterou studuji jako druhý obor spolu s germanistikou. Historie mne vždy fascinovala svou tajemností a nejvíce mne oslovily dějiny 20. století a období rozdělení Německa. Jako další motiv mohu tedy uvést zájem o německou literaturu ve spojitosti s reáliemi.

Předmětem práce je analýza povídkové knihy *Meine freie deutsche Jugend* od Claudie Ruschové, kterou se pokusím představit z části z pohledu literární vědy a zčásti reálií, přičemž neopomenu ani paralelu k dění v tehdejší Československu. Autorka vypráví příběhy z dětství a dospívání zasazené do 70. až 90. let dvacátého století. Pozornost je tedy nasměrována na poslední dvě desetiletí NDR a na období těsně po pádu Berlínské zdi, kdy se Německo nacházelo v relativně složitém společensko-historickém procesu znovusjednocení. Zejména období socialismu a politických restrikcí vnímaných dětskýma očima se stalo časoprostorem autobiografických povídek Claudii Ruschové. Při zkoumání jsem se snažila o zaujetí pozice nestranné pozorovatelky, která není německou rodilou mluvčí a která pochází ze země, jejíž minulost je rovněž poznamenána socialismem. Důležitým se pro mě stal rovněž aspekt psychologie, protože příběhy jsou vyprávěny dětskýma očima.

Cílem práce je představit život a dosavadní tvorbu Claudie Ruschové a zaměřit se na kontext každodenního života v NDR. Cílem je ukázat, že ačkoli život tehdy měl mnoho úskalí, k nimž patřil také každodenní strach z pronásledování, existují mj. i díla, která se nám snaží tutéž realitu ukázat z jiné strany, tj. díla, která jsou napsána odlehčeným tónem. Dalším cílem je ukázat, že humor a perspektiva naivity vyplývající z pozice vyprávějího dítěte, dospívající dívky či právě dospělé ženy, neubírá nic z obsahu vybrané látky a pro mladou generaci se může jevit jako velmi zajímavá.

---

¹ Východní Německo, zkr. DDR (Deutsche Demokratische Republik – Německá demokratická republika).

Práce má následující řešení: první část je zaměřena na představení života a dosavadního díla dosud ne příliš známé autorky, dále na výklad vybraných pojmů týkajících se reálií Německa v kombinaci s pojmy z oblastí literární vědy, tedy na pojmy jako jsou nostalgie a ostalgie, či narativ. Druhá část se soustředí na analýzu a interpretaci vybraných povídek, v nichž autorka vystupuje nejen jako vypravěčka, ale také hlavní postava. Názvy podkapitol jsou identické s názvy povídek, jejichž uzavírají komentáře vztahující se k dětství a dospívání v NDR.

Poznatky obsažené v této bakalářské práci mohou být použity nejen v hodinách německého jazyka pro rozbor a pochopení literárních děl, ale i v hodinách dějepisu, kde pomocí jednotlivých povídek a příkladů lze ukázat život v NDR v praxi a umožnit tím studentovi ucelenou představu, jak v této době probíhal každodenní život.

Kniha nebyla přeložena do českého jazyka, proto jsou jednotlivé překlady uvedeny pod čarou a přeloženy autorkou předkládané bakalářské práce.

1 Claudia Ruschová

Claudia Ruschová se narodila v roce 1971 v severoněmeckém Stralsundu. Do svých jedenácti let vyrůstala na ostrově Rügen, v městečku Grünheid, a poté se s maminkou přestěhovaly ke známým do východního Berlína. Byla vychovávána v rodině disidentů, díky čemuž už jako malá vnímala existenci tajné policie a důsledky kontaktu s ní, jako bylo pronásledování či psychický nátlak na její rodinu. Po pádu komunistického režimu vystudovala germanistiku a romanistiku na univerzitě v Berlíně a Boloni. Několik let pracovala jako novinářka a redaktorka, až poté se vydala na dráhu spisovatelky, které se v Berlíně od roku 2001 věnuje dodnes.

Mezi její prvotiny patří spis osudu jejího dědečka. V roce 2003 vyšla její první skutečná kniha *Meine freie deutsche Jugend*, která se na dlouhou dobu zařadila mezi německé literární bestsellery. Kniha byla přeložena do mnoha světových jazyků, ale bohužel ne však do českého jazyka. Hodnotu díla dokresluje i skutečnost, že kniha byla v roce 2004 nominována na cenu Erfolgreiches Debüt (Úspěšný debut). Forma stylizace díla je velmi povedená, nejedná se sice o román, ale pouze o krátké povídky ze života spisovatelky, ale i přesto musím konstatovat, že povídky dokážou čtenáře plnohodnotně zaujmout, protože jsou psané, jak se smutným, tak i humorným nádechem. Se vším, co život každému jednotlivci v takové pohnuté době předkládá.

K dalším významným a úspěšným dílům Claudie Ruschové patří například autobiografie *Aufbau Ost (Budování Východu)*, vydaná v roce 2009, jež se věnuje hledání pravdy o autorčině dědečkovi. Mezi její dosud poslední díla, o kterých bych se ráda zmínila, patří například kniha *Mein Rügen (Moje Rujána)* z roku 2010. Od roku 2013 se věnuje psaní kriminálních románů.²

---

² Claudia Rusch: Über die Autorin. In: *Goethe-Institut Russland* [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.goethe.de/ins/ru/de/kul/arc/2017/1lt/aua/rsc.html>

2 Literární ztvárnění vzpomínek Claudie Ruschové na dětství v někdejší NDR

Po pádu Berlínské zdi se autorka vydává na cestu za svým snem, objevuje svět mimo NDR – vysvětluje, jak a proč se tak stalo, tj., proč tak činí. Další povídky lze připodobnit k literárnímu ztvárnění jednotlivých fází dětství a dospívání. Tématy povídek jsou například dětské vnímání agentů STASI (tajná policie), nedostatek zboží ze západu v zemích východního bloku, kam spadalo i ČSSR, vztahy mezi dítětem (autorkou) a rodiči (popis života v rozdělené rodině), která je zároveň rozpolcena politicky a v neposlední řadě i vztahy mezi vrstevníky – škola, spolužáci na základní i střední škole. Popisujeme zde i přesahy do NDR do politiky – politické zrcadlo doby.

2.1 Nostalgie vs. ostalgie

Pojem **nostalgie** nebyl vždy přijímán společností pozitivně. Do 19. století byl považován za klinickou chorobu, která byla pro člověka velmi nebezpečná až smrtelná. Ruský režisér Andrej Arseňjevič Tarkovskij popisuje nostalgii, jako pojem jednoznačně nedefinovatelný, který se mísí s mnoha subjektivními faktory jako je například lítost či soucit. Popisuje nostalgii jako nemoc, na kterou lze i zemřít.³ Na vývoj měl stěžejní vliv student medicíny Johannes Hofer, který v roce 1688 dal této chorobě jako první název *nostalgie*. Slovo vzniklo spojením slova *nostos*, označujícím návrat do rodné země a slova *algos*, označující bolest.⁴ V té době byla *nostalgie* označována jako hluboký stesk po domově. Až od 20. století se na ni začíná měnit názor a pohlížet pozitivněji. Lindy Hutcheon měla podobný pohled na danou nostalgickou reakci, využívala teorie, že nostalgická reakce je typ reakce, kterou si vytváříme sami na základě aktivní spolupráce racionální a emocionální složky našeho myšlení. Nostalgii v nás vyvolává propojení dvou složek – minulosti a přítomnosti, kde rozhodující vliv má přítomnost, která na základě

---

³ VLČEK, Radomír. Nostalgie a ruské dějiny. Role osobnosti. In: Hanuš, Jiří a kol. *Nostalgie v dějinách*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014, s. 28.

⁴ NEČASOVÁ, Denisa. Nostalgie po „Východu“ v pamětech dvou komunistek. In: Hanuš, Jiří a kol. *Nostalgie v dějinách*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014, s. 97.

spokojenosti autora žijícího v dnešní době může ovlivnit konečný pohled na minulost.⁵ Názory a vysvětlení pojmu nostalgie se u různých autorů liší. Ti se je často snaží interpretovat v souladu se stávající životní situací, dát vyprávění smysl a vytěsnit to negativní. Z pozice přítomnosti se autoři vrací ve svých vzpomínkách zpět v čase, a tam si vezmou vše, co považují za důležité a potřebné, a tak vzniká vzpomínková literatura.⁶ Ne vždy je to důvěryhodné, naopak velmi často se setkáváme s tím, že člověk vytěsní ze své paměti to, co mu v minulosti ublížilo. Jedná se o vzpomínání na určitou část života v minulosti. Nostalgie je součástí kategorie historického zkoumání, jedna z badatelských výstředností, a díky tomu spadá mezi tzv. měkké vědy⁷. Krom jiného nostalgie rezonuje s pojmy jako legenda, paměť či tradice. Vychází z obecně přijatého významu, stesku po něčem, co jsme ztratili a nyní to postrádáme. Objekt stesku je velmi individuální, může to být dětství nebo domov. Psychologové nazývají nostalgii jako touhu po něčem vzdáleném.⁸ Běžně se s ní setkáváme v masové tvorbě, kde je součástí mnoha filmů, knih či písní.

Pojem **ostalgie** spadá v české odborné literatuře do kategorie pojmů, kterému se nevěnuje tolik pozornosti. Důvodem je úzké spojení tohoto pojmu se zkoumáním německé literatury, na něž se soustředí německojazyčné zkoumání. Najde se několik publikací, kde se můžeme dočíst původ slova. Například Kateřina Hloušková v knize *Nostalgie v dějinách* zmiňuje původ slova z německého Ost – východ a Nostalgie⁹. V knize *Historická reflexe minulosti aneb „Ostalgie“ v Německu a Česku* popisuje Daniel Kunštát slovo ostalgie jako slovo popisující život v bývalé NDR, kde jeho tvůrcem je s největší pravděpodobností německý kabaretiér Uwe Steimle.¹⁰ Určit přesnou definici slova ostalgie je velmi složité, stejně tak i jednotný názor na původ slova. Ve většině případů je spojována se steskem a vzpomínkami na život v bývalých komunistických režimech, tedy

---

⁵ Tamtéž, s. 98.

⁶ Tamtéž, s. 94.

⁷ „Vědy, jejichž závěry se neopírají o ověřitelná fakta, podléhají subjektivním interpretačním projekcím, proto jim nelze přikládat valnou vědeckou hodnotu.“ (Cit. dle: RAKOVÁ, Svatava. Americká nostalgie: stesk po zlatém věku národa bez minulosti. In: Hanuš, Jiří a kol. *Nostalgie v dějinách*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014, s. 75).

⁸ KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2005, s. 55.

⁹ HLOUŠKOVÁ, Kateřina. Nebezpečný půvab nostalgie. In: Hanuš, Jiří a kol. *Nostalgie v dějinách*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014, s. 43.

¹⁰ KUNŠTÁT, Daniel a Ladislav MRKLAS, ed. *Historická reflexe minulosti, aneb, "Ostalgie" v Německu a Česku*. Praha: CEVRO Institut, 2009, s. 7.

převážně zemích východního bloku. Většinou se jedná o vymazání či ignorování negativních vzpomínek. Daniel Kunštát popisuje ostalgie jako „snění po časech situovaných do doby před 20 a více lety“.¹¹ Větší studii se věnovala Denisa Nečasová, a to popisu života dvou komunistek v Československu – Josefy Slánské, manželky známého československého politika Rudolfa Slánského, a Marie Švermové, členky předsednictva ÚV KSČ¹². Denisa Nečasová reflektuje tento pojem komplexněji.

Termín ostalgie, který původně představoval nostalgické vzpomínání na některé aspekty života (zejména každodenního) v bývalé NDR, se rozšířil i na oblast dalších postkomunistických států a dnes se užívá v souvislosti s nostalgickým připomínáním komunistické éry v Polsku, České republice atd.¹³

2.1.1 Nostalgie a ostalgie ve zkoumaném díle

Východoněmecká ostalgie je charakterizována badateli jako obrana před požadavky nové reality. Snaha odlišit se od bohaté, perspektivnější západní části Německa. NDR bývá prezentováno trabanty, víkendy na chatách, televizními estrádami, jež nejsou vzdálené ani bývalým obyvatelům Československa, které také spadalo do tehdejšího východního bloku.¹⁴ Takové pojetí ostalgie je z pohledu předkládané práce rozšířeno vzpomínkami na dětství, které lze vykládat jako vykládat jako zčásti idealizované obrazy, tj. naivitou dětských očí zúžené, obrazy tehdejší reality.

Claudia Ruschová se formou povídek vrací na východní pobřeží Německa, kde vyrůstala do svých pěti let, a poté se po rozvodu rodičů s maminkou přestěhovala do Berlína. V osmnácti letech zažila pád Berlínské zdi a následné sjednocení Německa, k němuž došlo po 28 letech existence dvou německých států. Sjednocení ovlivnilo v mnoha aspektech výrazným způsobem hospodářky slabší východní Německo, které ztratilo sociální jistoty východu a muselo se rychle přizpůsobit vyspělému západu a jeho modernímu životnímu stylu, který se dotkl i života autorky a v podstatě se stal i podnětem k její literární tvorbě.

---

¹¹ Cit dle: Tamtéž, s. 5.

¹² Ústřední vedení Komunistické strany Československa.

¹³ Cit. dle: NEČASOVÁ, Denisa. Nostalgie po „Východu“ v pamětech dvou komunistek. In: Hanuš, Jiří a kol. *Nostalgie v dějinách*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014, s. 93.

¹⁴ HLOUŠKOVÁ, Kateřina. Nebezpečný půvab nostalgie. In: Hanuš, Jiří a kol. *Nostalgie v dějinách*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014, s. 44.

3 *Meine freie deutsche Jugend / Mé svobodné dětství v NDR*

Kniha *Meine freie deutsche Jugend* byla vydána v roce 2003 ve Frankfurtu nad Mohanem. Autorka ji věnovala své rodině a milované dceři Antonii. Dílo se skládá celkem z 27 povídek, které nejsou číslované. Většina z nich na sebe navazuje chronologicky, podle časové linie dospívání hlavní hrdinky, a vyprávění, kdy občas dochází k prolínání s retrospektivními pohledy. Autorka vypráví knihu z pohledu dítěte, díky tomu se nám může kniha jevit jako literatura pro děti, ale není tomu tak, jedná se o literaturu pro mládež a dospělé. Nutno zmínit, že se čtenář bez předešlých historických znalostí neobejde. Velmi často je potřeba číst i mezi řádky, aby čtenář pochopil pointu povídky.

Kniha sklídila velmi pozitivní ohlasy kritiky, což dokládá již zmíněná nominace na cenu Erfolgreiches Debüt v roce 2004.

Lze zmínit kritiku z novin *Die Tageszeitung* (Novinový deník), kde kritik Geritt Bartl hodnotí dílo velmi pozitivně, napsané bez sentimentality a přibarvování. Chválí autorčin pohled na dětství, kdy autorka vidí své dětství, jako velkou školu připravující na budoucí život.¹⁵

Druhá recenze, která stojí za zmínění, je od kritičky Eriky Deiss, která píše pro frankfurtský deník *Rundschau* (Přehled). Knihu hodnotí jako neobyčejně pravdivou, poutavou a humornou. Líbí se jí přístup autorky k popisu všedního dne v NDR. Dokonce ho označila za nejlepší pramen pro ty, co by se rádi více dočetli o životě v NDR.¹⁶

Pozitivní ohlas sklídila autorka i u svých čtenářů, kdy se pomocí autorského čtení dopátrala osudů svého dědečka a umožnila vznik dalších významných knih, jako byla například kniha *Aufbau Ost*.

---

¹⁵ Claudia Rusch: *Meine freie deutsche Jugend*. In: *Perlentaucher: Online Kulturmagazin mit Presseschau, Rezensionen, Feuilleton* [online]. [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <https://www.perlentaucher.de/buch/claudia-rusch/meine-freie-deutsche-jugend.html>

¹⁶ Tamtéž.

3.1 Vymezení vybraných pojmů naratologie a jejich projekce do narativu knížky *Meine freie deutsche Jugend*

3.1.1 Autorka jako vypravěčka příběhu

Původ slova autor můžeme najít v latinském jazyce, pochází od slova *auctor* - dějepisec, vypravovatel. V současné době je autor původce díla, tj. ten, kdo je vlastníkem autorských práv.¹⁷

Autor ve svých dílech nikdy nepromlouvá o sobě přímo, ale mluví k divákovi skrz své dílo, což bývá označováno jako dvojznačnost autora. Jedná se o polaritu mezi subjektem žijícím a subjektem píšícím, kdy v každém z těchto dvou jmenovaných případů se jedná i o jiného autora, a to o autora modelového a faktického. Přičemž faktický autor neboli biografický může zůstat před čtenáři skryt anebo vstoupit do osobního kontaktu a profilovat tak svou osobní image a ovlivňovat názor čtenáře. Naopak modelový neboli implicitní autor je nositelem činů, které ho vedly k sepsání díla. Autor je smazán po většinou z paměti čtenáře ve prospěch hlavního hrdiny. Claudia Ruschová se ztotožňuje s hlavní hrdinkou, která je nositelem činů, jež autorku vedly k sepsání díla *Meine freie deutsche Jugend*.

Každý čtenář si utváří názor na autora individuálně, během četby. Postupně se projevuje, jestli je autor sympatický či není, jak moc dokáže čtenáře zaujmout a vtáhnout do děje. Claudia Ruschová je autorka, která se snaží zaujmout svým humorem a nadhledem. Vypráví formou krátkých povídek, kde své psaní uchopuje z jiného pohledu než většina autorů. Píše totiž o tak složité době očima dítěte z pohledu dospělého člověka. Na první pohled se může zdát, že je její dílo určené mládeži, avšak není tomu tak. Bez základních znalostí historie druhé poloviny 20. století by bylo těžké všemu rozumět.

Vypravěč a autor není stejná osobnost, zásadně se liší. Vypravěč je mluvčí, který nám daný příběh zprostředkovává, je jeho součástí a formuluje se nám až během čtení

---

¹⁷ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jiloviště: Mercury Music & Entertainment, 2007, s. 79.

textu. Vypravěč je tím, kdo daný příběh vypráví a autor je tím, kdo daný příběh tvoří.¹⁸ Přesněji definovat pojem vypravěče je složité „nemůže obstát před rozmanitostí narativní literatury a její neuzavřenosti jako celku“.¹⁹ Vypravěč určuje, jaký vztah k textu zaujme čtenář, jaké budou obrazy dětství dospívání a mladé dospělosti v textu, a jaké informace jsou pro čtenáře klíčové. Zmiňme si definici od Kubíčka, která je velmi přehledná a výstižná.

Vypravěč je mluvčí nebo hlas narativního diskurzu. Je tím, kdo ustanovuje komunikativní kontakt s adresátem vyprávění, je tím, kdo vypráví příběh. A z toho vyplývá i základní otázka, s jejíž pomocí je literární teorie vymezuje a systematizuje: Kdo vlastně vypráví a jaký je jeho vztah k příběhu?²⁰

Vypravěč tak má zásadní vliv na utváření názoru čtenáře. Právě vypravěč je ten, kdo v knihách určuje, jaký bude obraz dětství, dospívání a mladé dospělosti v bývalé NDR, vybírá pro něj důležité informace a předává je dál čtenáři určitou formou.

Podle Josefa Peterky je základní dělení vypravěčů do kategorií na základě účasti v příběhu:

- První kategorií je neosobní vypravěč (dle Genetta tzv. heterodiegetický). Jedná se o externího vypravěče, který není tělesně přítomen. Promlouvá v er-formě a je vševědoucí. Nenajdeme zde osobní pocity vypravěče, čímž vzniká dojem velmi objektivního vyprávění.
- Druhá kategorie je autorský vypravěč, který si ponechává externí postavení, ale promlouvá k nám v ich-formě. Je zde více emocí a hodnocení.
- Třetí kategorie je osobní vypravěč (dle Genetta tzv. homodiegetický), který užívá ich-formy, jenž je součástí příběhu, který je jím vyprávěn. Slučuje se s hlavní postavou.
- Poslední, čtvrtá kategorie, je nespolehlivý vypravěč, který zpochybňuje autoritu a spolehlivost vypravěče, jež se dle tradičních představ očekává. Pomocnými signály

---

¹⁸ KUBÍČEK, Tomáš, Jiří HRABAL a Petr A. BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. V Praze: Dauphin, 2013, s. 124.

¹⁹ Cit. dle: Tamtéž.

²⁰ Cit dle: KUBÍČEK, Tomáš. *Vypravěč: kategorie narativní analýzy*. Brno: Host, 2007, s. 17.

jsou soudy, nejasnosti ve vypravěčových výpovědích. Typickými postavami jsou blázen, prostáček, dítě či zločinec.²¹

V analyzované knížce povídek *Meine freie deutsche Jugend* je autorka jako vyprávěčka přenesena o několik desítek let zpět; jedná se tedy o vyprávěče osobního (dětského a dospívajícího vyznačujícího se nejistotami a hledáním), který se nalézá v protikladu k dospělé autorce jako vědoucí osobě (jež do povídek vnáší prvky auctoriálního vyprávěče vybaveného životními zkušenostmi i s nimi souvisejícím poznáním). Jednotlivé události, které jsou i nosnými tématy jednotlivých vyprávění, jsou popisovány více ze subjektivní perspektivy zasazené do kontextu života v NDR.

Plötzlich war überall die Stasi, Männer in Uniformen oder in Zivil. Sie saßen in Ladas vor dem Haus, beobachteten uns, folgten uns, durften aber nicht mit uns reden. Manchmal versteckten sie sich wie Hasen hinter Bäumen. Ich begriff nicht, warum Robert andauernd im Fernsehen zu sehen war und jetzt nicht mehr aus dem Haus durfte, warum Polizei die Straße verbarrikadierte und meine Mutter nicht mehr zu Katja ließ. Aber ich gewöhnte mich schnell daran. Ich weiß noch, dass ich die Präsenz der Stasi damals nicht wirklich bedrohlich fand. Für mich waren die ewig wartenden Männer beruhigend. Sie passten auf mich auf.²²

Claudia jako dítě měla limitované informace o skutečném dění a temné stránky doby brala spíše jako zpestření každodenního života (viz dále, např. v povídce „Stasi za kuchyňskou linkou“, jejímž tématem je pronásledování ze strany STASI a Claudiina hra na schovávanou).

3.1.2 Čas vyprávění a / vs. čas vyprávěný

Vyprávění neboli narace má svá pravidla. Je nutné dodržovat pořádek vyprávění, tempo, druh řeči a typ vyprávěče. Dochází zde k barvitému líčení událostí a osudových

---

²¹ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jiloviště: Mercury Music & Entertainment, 2007, s. 210-214.

²² Cit. dle: RUSCH, Claudia. *Meine freie deutsche Jugend*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2003, s. 16-17.

V českém překladu: Náhle byla všude Stasi. Muž v uniformě nebo v civilním oblečení. Seděli před domem v autě Lada, pozorovali nás, pronásledovali nás, ale nesměli s námi mluvit. Někdy se schovávali za stromy jako zajíci. Nerozuměla jsem tehdy, jak to že jsem viděla Roberta neustále v televizi a nemůže opustit dům, proč policie zatarasila naší ulici a maminka nemůže navštívit kamarádku Katju. Ale velmi rychle jsem si na to zvykla. Přítomnost Stasi mi nepřišla obzvláště nebezpečná. Naopak, ti čekající muži pro mě znamenali bezpečnost. Dávali na mě pozor.

zážitků.²³ Postupuje se chronologicky, jak je tomu i u díla Claudie Ruschové. Je zde dodržován přirozený sousled událostí, od minulosti po současnost a od příčin k následkům.

Celkem jsou dvě formy vyprávění – retrospektivní, se kterou se setkáváme v našem vybraném díle. Jedná se o formu, kde se události vypráví vzhledem do minulosti. Druhá forma vyprávění je anticipace, kdy se událostí předpovídají, teprve se očekává, že nastanou.

Součástí vyprávění je důležitá i otázka času. Je důležité si objasnit dva pojmy - čas vyprávění a čas vyprávěného. Dvě časové linie, které se od sebe značně liší, ačkoli se to tak na první dojem nemusí jevit. V obou případech je subjektem autor díla, avšak fakta hrdinou prožita a vypravěčem vyprávěna nejsou identická. Kromě výše zmíněných dvou časů hraje důležitou roli ještě jedna, třetí časová rovina, kde jsou vzpomínky vnímané čtenářem. Jedná se o rovinu, která je proměnlivá a nejvíce se přibližuje současnosti. Ve světě i ve vědě se neustále objevují nové poznatky, které neodpovídají dílu vydanému před několika lety. Z toho důvodu zde hraje velkou roli i vzpomínka čtenáře, která se obohatila o poznatky z minulosti a zároveň je ovlivněna současností. Výsledkem dostáváme tři důležité časové roviny. Čas vypravovaný, tedy doba, kdy autor své zážitky prožíval. Čas vyprávění, který se stává po době dění, po kratším či delším časovém úseku. Čas, jenž vzniká mezi prvními dvěma časy, je faktorem ovlivňující posléze dílo a jeho interpretaci. V mezidobí se mohou stát události, které naše vzpomínky mohou ovlivnit negativně či pozitivně, záleží na okolnostech. Poslední je čas vnímání, neboli doba, kdy je dílo čteno čtenářem. Je to doba, kdy už autor nemá možnost se na díle podílet.²⁴

Claudia sepisuje jednotlivé povídky v dospělosti, kdy se retrospektivně vrací do dětství a vzpomíná, jak vyrůstala s babičkou a rodiči. Časové rozpětí by mohlo mít nemalý vliv na popsání událostí a vzpomínek, jak je Claudia vnímá nyní a jak z pohledu dítěte, které má zkreslené vnímání reality.

---

²³ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jiloviště: Mercury Music & Entertainment, 2007, s. 205.

²⁴ VÁLEK, Vlastimil. Časové aspekty v memoárové literatuře: In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná*. [online]. 1982, s. 207-208 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/108403/D_ScientiaeLitterarum_29-1982-1_25.pdf?sequence=1

3.1.3 Postavy – konfigurace a konstelace

V této podkapitole je mým cílem představit hlavní hrdinku, Claudii a její maminku, postihnout jejich charakteristické rysy, jimiž ovlivňují a představují obraz doby. V průběhu čtení se ukazuje, že vyprávění přináší dva typy postav na úrovni politické. Na jedné straně stojí postavy, které se politicky neangažují nebo možná co nejméně, a na straně druhé stojí komunističtí funkcionáři, kteří zneužívají svou moc ve svůj prospěch na úkor ostatních.

Claudia, dívka vyrůstající s rodiči u babičky na ostrově Rujána ve východní části Německa, nám představuje své dětství. Vzpomínky, jež odhalují nejen konflikty dané doby, ale i jejich příčiny. Claudia, ačkoli ne úplně dobrovolně, vyrůstá v opozici, a to díky matce, která právě toto postavení zaujímá. Rodina je rozdělena, Claudiin otec představuje politický protipól rodiny. Tento rozpor vnáší do vyprávění dynamiku, která spočívá v generační vazbě dítě-rodič a která je zdrojem jak jistého napětí, tak situační komiky (viz dále, např. v povídce „Slavnostní vstup do dospělosti“). Claudia se převážně cítí být vyčleněna z kolektivu, jak o tom svědčí následující ukázka z povídky.

„Ich habe die Entscheidung meiner Eltern, in der Opposition zu leben, nicht mitgetroffen. Ich war ihr ausgeliefert. Heute bin ich ihnen dankbar. Sie haben mich damit privilegiert. Ich weiss genau, in welchem Land ich gross geworden bin.“²⁵

A to nejen kvůli rozhodnutí rodičů, ale už od přírody. Claudia samu sebe popisuje jako velmi hlasitou a temperamentní už od dob základní školy, kdy nezapadala do kolektivu svých spolužáků. Jediné místo, kde se cítí být sama sebou, je kroužek matematiků, který navštěvuje po škole. Už od dětství byla tvrdohlavá a dokázala se postavit za svůj názor, kdy například ještě jako dítě ve čtvrté třídě nechce podporovat hnutí Schwerter zu Pflugscharen²⁶, kdy musí na bundě nosit nášivku s jeho symbolem. Díky rodinným příslušníkům a přátelům z opozice dostává ucelený přehled o politické situaci, a to jí pomáhá orientovat se v politické době socialistického režimu.

---

²⁵ Cit. dle: RUSCH, Claudia. *Meine freie deutsche Jugend*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2003, s. 35.

V českém překladu: „Nesouhlasila jsem s rozhodnutím rodičů, žít v opozici. Byla jsem tomu prostě vydána. Dnes jsem jim ale vděčná. Udělili mi tím privilegium. Jelikož přesně vím, v jaké zemi jsem vyrostla.“

²⁶ Schwerter zu Pflugscharen hnutí „meče v motyky“ bylo mírové hnutí požadující konec zbrojení ve východním i západním Německu.

Matka Claudie je vyličena jako silná žena, která se stará na sto procent o svou rodinu a chod domácnosti. S dobou se neztotožňuje, je v opozici a tomu učí i Claudii, nezapadat se režimu. Od malička je Claudia vychovávána realitě v jaké žije, maminka se jí nesnaží skrývat před tvrdými podmínkami socialismu. Naopak se jí snaží připravit na život, kde je člověk neustále konfrontován socialistickou idejí, aby se dokázala ubránit. Díky tomu je Claudia nucena dospívat rychleji. Maminka pomáhá nejen své rodině, ale i přátelům, kterým ze strany režimu hrozí nebezpečí. Nad Claudií pokaždé drží ochrannou ruku a snaží se pro ni udělat to nejlepší.

I přes to všechno vzpomíná Claudia na své dětství ráda, kdy například ve skříni hledala duchy nebo za stromy místo Stasi²⁷ viděla bodyguardy, kteří chtějí ochránit její rodinu.

Hlavními postavami jsou jednoznačně Claudia a její maminka. I když právo vypravěče má zde jen jedna osoba a tou je Claudia, která nás provádí svým dětstvím v NDR. S maminkou mají velmi vřelý a přátelský vztah, kde maminka se jí snažila připravit na život v socialismu.

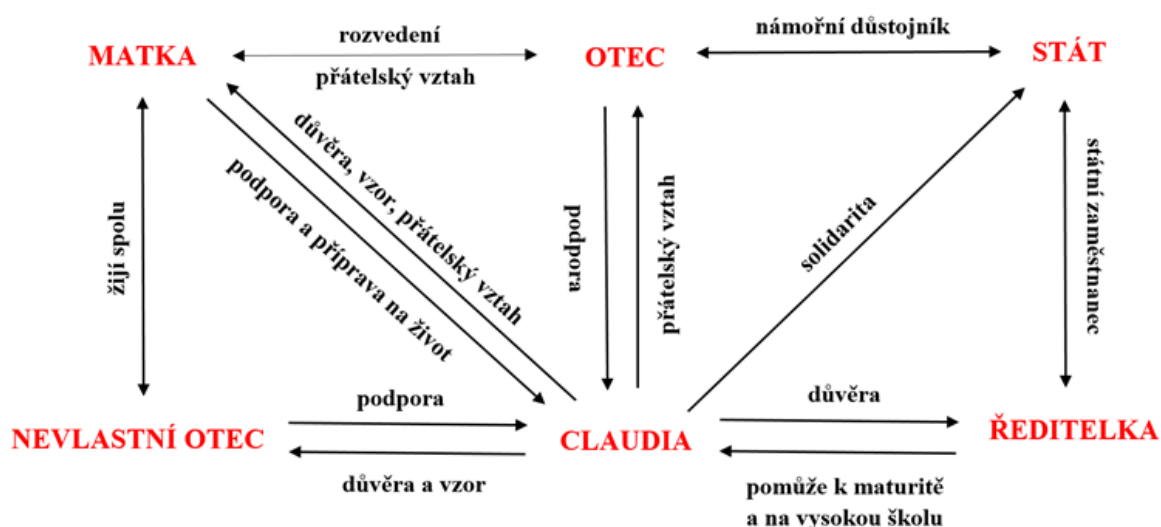
Jako **vedlejší postavy** můžeme počítat vlastního otce Claudie, který jí vždy byl oporou a účastnil se důležitých životních událostí v Claudiině životě, jako byl například maturitní ples. Claudiini rodiče se rozvedli a převážně byla vychovávána nevlastním otcem, který byl další důležitou vedlejší postavou v jejím životě a podílel se na její výchově. I s ním měla Claudia pěkný vztah a naučila se díky němu vnímat hudbu, obzvláště Neila Younga.

Epizodických postav v Claudiině životě bylo již méně. Byla to paní ředitelka, která nad ní držela ochrannou ruku, snažila se jí rozumět a vedla ji správnou cestou. Dopomohla Claudii složit maturitu a dostat se na vysokou školu. Byl to jediný člověk mimo rodinný okruh, kterému Claudia důvěřovala.

---

²⁷ Stasi neboli tajná bezpečnostní policie východního Německa

Obr. č. 1 Konstelace postav²⁸

Komentář k obr. č. 1

O povaze hlavní hrdinky se dozvídáme prostřednictvím autocharakteristiky obsažené v charakteristice přímé, kdy se ona sama popisuje – „Ich war vorlaut, temperamentvoll und von nicht zu bändigendem Redeschwall. Ich konnte mich nie zurückhalten, mit gar nichts. Ich war einfach immer ein bisschen zu viel.“²⁹. Dále pak v charakteristice nepřímé jako součásti např. dialogu jiných postav „Claudia hält versetzungsgefährdete Schüler vom Unterrichtsgeschehen ab“³⁰ či v charakteristice naznačené formou dějových sekvencí.

4 Představení vybraných povídek

Celkem bylo vybráno čtrnáct povídek, kde základním klíčem k vybrání těchto kapitol byla touha po svobodě hlavní hrdinky a vyobrazení základních rysů socialistického režimu v NDR.

²⁸ Zdroj: autorka.

²⁹ Cit. dle: RUSCH, Claudia. *Meine freie deutsche Jugend*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2003, s. 40.

V českém překladu: „Byla jsem hlasitá, temperamentní a upovídaná. Nikdy jsem se neuměla držet vzadu, za žádné situace. Bylo mě jednoduše řečeno vždycky všude slyšet.“

³⁰ Cit. dle: Tamtéž, s. 59.

V českém překladu: „Claudia odvádí pozornost ostatních studentů od výuky“.

Hned první kapitola „Trajekt do Švédska“ poukazuje na základní nedostatek doby a to omezená svoboda a cestování v NDR. Tento pocit nás doprovází při čtení téměř každé kapitoly. Kdy symbolem je zde trajekt, volně plující do Švédska, na otevřeném moři bez drátů a kontrol.

V další kapitole „Únikový plán z města“ nás Claudia Ruschová seznamuje se svým největším přáním, navštívit Paříž, což bylo v době omezeného cestování na západ přání více lidí a bohužel přání nesplnitelné. Západ pro lidi představoval symbol svobody.

Kapitola „Stasi za kuchyňskou linkou“ ukazuje neustále kontroly a nátlak ze strany socialistického režimu formou STASI a tajné policie, která naháněla strach a omezovala lidskou svobodu.

Kapitola „Honeckerovo kandované jablko“ odkazuje na omezování svobody slova a projevu, kdy je Claudia upozorňována ze strany maminky, ať na veřejnosti nevypráví vtipy o členech vedoucí strany NDR.

Kapitola „Slavnostní vstup do dospělosti“ je důležitým bodem, kdy mládež na základě ceremonie obdržela občanský průkaz a vstoupila do světa dospělých.

V kapitole „Ředitelka“ nám Claudia představuje důležitou osobu v jejím životě, na kterou se mohla spolehnout, i když pracovala pro stát. Ředitelka držela nad Claudii ochrannou ruku a dopomohla jí jak k maturitní zkoušce, tak k přijetí na vysokou školu.

Kapitola „Džínová bunda“ je o Claudiiině první lásce a lásce k Francii, která pro ni znamenala svobodu. Claudii se podaří na krátký čas dostat do skupinky Francouzů, kteří přijeli na pobyt do NDR. Díky tomu se Claudia ocitne v jiném světě a na čas zapomene na NDR.

Kapitola „Razítko“ pojednává o období po pádu Berlínské zdi, kdy Claudia jede s kamarádkou do Francie. Těší se na razítko, které má dostat do cestovního pasu, jako důkaz návštěvy západu, které ale bohužel nedostane, protože hranice v té době už byla otevřena. Kapitola končí šťastně, kdy Claudia si o razítko sama řekne a je spokojena.

V kapitole „Projev“ nás Claudia bere na její maturitní ples, kde ačkoli zprvu nerada, drží závěrečnou řeč, kterou bere jako rozloučení se s NDR a socialistickým režimem a to s grácií.

Kapitola „Banánová zed“ je nejdůležitější a zaznamenává pád berlínské zdi, kdy lidé opět získali dlouze očekávanou svobodu.

Kapitola „Podezření“ ukazuje, že se v dané době nedalo nikomu věřit, rodině ani nejbližším kamarádům. Člověk ze strachu o sebe a svou vlastní rodinu se zaprodal státu a donášel.

V kapitole „Cizí neštěstí nebolí“ se Claudia dopátrává pravdy o svém dědečkovi, který umírá v cele. Dědeček bojoval za svobodu a stalo se mu to osudným. Claudia chtěla poukázat na hlavní myšlenku, kdy proti nepřátelům režimu je ze strany státu tvrdě zasáhuto.

Poslední dvě kapitoly „Pražské jaro“ a „Na to si dáme Becherovku“, jsou důležité pro připomenutí si, že podobný život měli i obyvatelé v Československu, kde byl také nastolen komunistický režim. A i přes omezování lidských práv a svobod, si i v nejhorších časech lidé vždy dokázali pomoci, jako tomu bylo u Claudiiny maminky, která poskytla přístřeší přátelům, disidentům z bývalého Československa, a díky tomu získala skvělé přátele, které poté navštívili v Praze.

4.1 Ohlédnutí za dětstvím

V předkládané fázi je stádium dětství v souladu se Z. Helusem vymezeno obdobím předškolního věku, tj. doba mezi třetím a šestým rokem života. Dítěti se otevírají nové možnosti, které se učí buď pozitivně využívat, nebo naopak respektovat. Pro období dětství je charakteristické např. zdokonalování se v obratnosti, rozšiřování si svých vlastních obzorů v myšlení, dochází k proměnám v sociálním životě.³¹

4.1.1 „Die Schwedenfähre“ / „Trajekt do Švédska“

První povídka, se kterou se v knize setkáváme, nese název „Trajekt do Švédska“, jež nás seznamuje s hlavní představitelkou knihy, Claudií. Ta nás uvádí do děje první vzpomínkou z dětství, když spolu s maminkou sedí na lavičce a pozorují plující trajekt

---

³¹ HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí*. 2.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 240-244.

směr Švédsko, které později vnímala jako loď plující za svobodou. Claudia často snila a snažila si představit, jak to tam „na druhé straně“ může asi vypadat. Autorka tím s odstupem času obecně vyjadřuje velmi obtížné cestování za hranice NDR, kdy si nejen děti, ale i dospělí tuto beznaděj rádi nahrazovali představami a sny o lepším životě, jako útěk před tvrdou realitou. Claudia vnímá Švédsko jako

„Ein Ort an den wir nicht durften, wo die Männer gross und stark wie Bären waren, die Frauen aussahen wie Agneta von ABBA..... Ein fröhliches Land, voller blonder Menschen.“³²

Jako malá velmi často sedávala s maminkou na pobřeží, kde vyhlížely trajekty v dáli. Pro malou holčičku to bylo něco kouzelného, a pokaždé, když zahlédla trajekt, představovala si kouzelnou loď, která jede do pohádkové země. Velmi ráda sedávala mamince na klíně a snily spolu, jak se tam jednoho dne podívají. Maminka Claudii často šeptávala: „Eines Tages werden wir mit dieser Fähre, du und ich, auf die andere Seite der Ostsee.“³³ Z toho vyplývá, že jsou v lidském životě okamžiky, které jsou tak emocionálně silné, že na ně nelze zapomenout.

Sen překonat Baltské moře a tím získat vysněnou svobodu, neměla tehdy jen Claudia se svojí rodinou. Mnoho lidí v NDR se snažilo ke svobodě dostat prostřednictvím tzv. Severní hranice, kdy mezi lety 1961 až 1989 byly učiněny tisíce pokusů o ilegální přechod hranic, přičemž pouze malému počtu z nich se to podařilo. Zbylé neúspěšné pokusy končily dopadením a odsouzením k dlouholetým trestům a nemalá část pokusů končila dokonce smrtí, utonutím.³⁴ Jako zajímavost stojí za to zmínit, že ve městě Dahme stál maják, který zde byl důležitým orientačním bodem pro lidi, kteří se vydali na cestu za svobodou. Maják se po pádu Berlínské zdi stal symbolem a vzpomínkou na lidi, kteří zde

---

³² Cit. dle: RUSCH, Claudia. *Meine freie deutsche Jugend*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2003, s. 9-10.

V českém překladu: „Místo, na které jsme nesměli, kde muži byli velcí a silní jako medvědi, ženy krásné jako Agnet ze skupiny ABBA. ... Šťastná země plná blondatých mužů.“

³³ Cit. dle: Tamtéž, s. 10.

V českém překladu: „Jednou se společně podíváme na druhou stranu Baltského moře“.

³⁴ Über die Ostsee in die Freiheit: Ausstellung, Inhalt, Fluchtbewegung. In: *Über die Ostsee in die Freiheit* [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <http://www.ostseefluchten.de/html/set/set.htm>

při pokusu tehdy nedovoleným způsobem opustit uzavřený komunistický blok, přišli o život. Dodnes je nazýván Licht der Freiheit³⁵.

Claudiin sen se podařilo naplnit díky její babičce, které se prostřednictvím svých známých podařilo získat dva lístky na cestu do Trelleborgu, přístavního města Švédska. Byl to vánoční dárek pro Claudii.

Die Fähre hatte an deisen Weihnschtstag fast eine Stunde Verspätung, und es gab keine Zeit mehr für einen Aufenthalt in Trelleborg. 10 Minuten Schweden. Ein hässlicher anonyme Hafen. Industrieanlagen, alles grau vom Regen – aber Schweden. Endlich. Wir hatten es geschafft.³⁶

Tento úryvek krásně vystihuje i přes prvotní zklamání, kdy vše bylo ponuré a průmyslové, Claudiino štěstí plynoucí z naplnění její celoživotní touhy vidět Švédsko.

Claudia se do Švédska vrátila pět let po pádu režimu, tentokrát navštívit kamarádku ze studií. S touto návštěvou má spojený nepříjemný zážitek, kdy teprve ve vlaku zjistila, že jí vypršela doba platnosti cestovního pasu. Popadl ji strach, že ji nepustí přes hranice. Trápila se představou, že bude muset zpátky. Ale k velkému překvapení celník jen vyhotovil novou fotku a vystavil Claudii nový pas za deset marek.

Ich fasste es nicht. Meine ganze Kindheit über war diese Grenze, ... , mein persönlicher eisernes Vorhang gewesen. Unüberwindlich. Eisig. Eine Wand aus tausenden Wellen. Ein Ort an dem ich jeden Tag sah, wo meine Welt zu Ende war. .... Als das Schiff den Hafen verliess, ging ich an Deck. Ich sah auf Sassnitz und mir kamen die Tränen.³⁷

Pro Claudii to byl nepopsatelný pocit, kdy se jí po tolika letech zákazů otevřel svět a nekonečné možnosti a bez problému a dlouhého, vleklého vyřizování dostala nový pas během pár minut. Nemohla tomu sama uvěřit, byl to pocit volnosti, který ji vehnal do očí slzy.

---

³⁵ Das Licht der Freiheit - Fluchten über die Ostsee: Ziel. In: *Über die Ostsee in die Freiheit: Fluchten über die Ostsee* [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <http://www.ostseeflucht.de/>

V českém překladu: Světlo svobody

³⁶ Cit. dle: RUSCH, Claudia. *Meine freie deutsche Jugend*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2003, s. 12.

V českém překladu: „Trajekt měl téměř hodinové zpoždění a nezbývalo moc času na navštívení Trelleborgu. I přesto jsme zažili 10 minut Švédska. Ošklivý anonymní přístav, vše bylo šedé od deště – ale Švédsko. Konečně. Dokázali jsme to.“

³⁷ Cit. dle: Tamtéž, s. 15.

V českém překladu: „Nechápala jsem to, mé celé dětství byla jen tato hranice, ... , má vlastní železná opona. Nepřekonatelná. Mrazivá. Zeď z tisíce vln. Když jsme opustili přístav, šla jsem na střež, spatřila Sassnitz a začala plakat.“

4.1.2 „Der Stadtplanfluch“ / „Únikový plán z města“

Už jako malá byla Claudia velká obdivovatelka Francie a celé své dětství i dospívání si přála navštívit Francii a stát se jednou z nich, velkou Francouzskou. Vnitřně měla stále pocit, že na ni venku něco čeká, něco velkého, co jí NDR nabídnout nemůže. Velmi intenzivně studovala ve volném čase francouzský jazyk, francouzské knihy, filmy, vše co bylo v té době dostupné. Dá se říci, že myšlenkou na Francii byla zcela posedlá, jelikož to nebyly jen aktivity, ale i plakáty, pohlednice, obrázkové knihy, přívěsky s vyobrazením Eiffelovi věže a mnoho dalšího. Avšak k dovršení její sbírky jí stále jedna věc scházela, a to byl plánec města. Francii se jí podařilo navštívit celkem dvakrát. Jednou v osmnácti letech, kdy se do Paříže podívala, a pak v třiceti letech, kdy navštívila Paříž podruhé s přáteli, když byli pozváni na svatbu.

A s tím se váže Claudiino procitnutí, kdy s přáteli byla ještě v předvečer svatby pozvána na oslavu. Nebylo bohužel jiné možnosti, než jet autem. Claudia byla řidička a velmi dlouho bloudili hektickými uličkami Paříže, než dosáhli cíle. A právě tenkrát si uvědomila, že na to, aby se stala francouzskou, žádný plánec nepotřebuje, protože Paříž byla pro ni jen fantazijní projekce v hlavě, nereálný svět, který si jako malá vysnila, když toužila po svobodě, když se potřebovala na chvíli schovat před realitou do jiného světa. Stejně tak mohla milovat a toužit navštívit New York nebo Řím. „Ich quietschte vos Stolz. Ich war eine Heldin. Ich hatte den Drachen besiegt. Ganz alleine, ohne Stadtplan.....“³⁸ Byla na sebe velmi pyšná, protože bez jakékoli pomoci dokázala sama najít bar v tak velkém městě, jako byla Paříž. Tímto činem bylo město dobyt, Claudia se cítila jako jedna z nich, a tím i byla ukončena celoživotní touha po Francii.

---

³⁸ Cit. dle: Tamtéž, s. 85.

V českém překladu: „Byla jsem na sebe pyšná. Byla jsem hrdinka. Přepřala jsem draka. Sama, bez plánu města....“

4.1.3 „Die Stasi hinter der Küchenspüle“ / „Stasi za kuchyňskou linkou“

Rodiče se jí rozvedli v pěti letech. Otec zůstal na pobřeží Baltského moře a Claudia se odstěhovala s maminkou do Berlína ke známým, ke Katje a Robertovi Havemannovým. Tato událost zásadně ovlivnila další průběh Claudiina života. Robert Havemann byl aktivista, disident vystupující proti režimu NDR. A to přivedlo nové, nevítané vetřelce do každodenního života Claudie a její maminky. „Plötzlich war überall die Stasi, Männer in Uniform oder in Zivil. Sie sassen in Ladas vor dem Haus, beobachteten uns, folgten uns....“³⁹ Zde se poprvé dostává do kontaktu se skutečným komunistickým režimem panujícím ve východním Německu. Ačkoli tato doba s sebou nepřinášela nic hezkého a pozitivního, je zajímavé, že z Claudiina tehdejšího pohledu, se doba nejevila tak zle. Příslušníci tajné policie nebyli mnohdy k rozpoznání od běžného obyvatelstva, protože chodili v civilu. Ovšem už jako pětiletá holčička si všimla, že její rodina a přátelé jsou pronásledováni na každém kroku. Neustále seděli před domem v civilních autech a pozorovali každý jejich pohyb, aniž by je jakkoli oslovili. Snažili se je také pozorovat z úkrytu za okolními stromy. Až směšné bylo, jak se snažili být neviditelní a přesto si jich i taková malá holčička všimla. Tehdy si Claudia neuvědomovala jejich bezprostřední nebezpečnost, a naopak je vnímala jako pozitivní přítomnost, která plní funkci určité osobní ochrany, pro případ, že by se jí něco mohlo stát, a že tato pomoc je neustále na blízku. Což dokresluje úryvkem z balady o Stasi *Leibwächter*⁴⁰.

Tehdy se Stasi přezdívalo Karkerlaken.⁴¹ Ve vztahu k tehdejší činnosti tajné policie to byla velmi trefná a povedená přezdívka. Stejně jako švábi za kuchyňskou linkou, tak i švábi za stromem a v autě před domem nebyli zrovna příliš vítáni. Ačkoli se to zdá vtipné, ne vždy tomu tak muselo být, jako například v životě Claudie, která jako malá holčička uvěřila, že se ti muži opravdu tak jmenují. Toto pojmenování si s sebou nesla až do doby dospívání, kdy jí to přineslo občas i nepříjemné chvíle trapnosti a nedorozumění.

---

³⁹ Cit dle: Tamtéž, s. 16.

V českém překladu: „Náhle byla všude tajná policie STASI, muži v uniformách nebo civilu. Seděli v Ladě před domem, pozorovali nás, pronásledovali nás...“

⁴⁰ Dle autorky: v českém překladu balada *Osobní strážce*.

⁴¹ Dle autorky: v českém překladu švábi.

O pár let později, při návštěvě kamaráda na studentské koleji, Claudia zjistila, kdo jsou opravdu švábi.

Ich lobte sein Zimmer. Ja, antwortete er, es sei toll, nur die vielen Karkelaken würden stören. Wie – die vielen Karkelaken? Ich viel aus allen Wolken. „Hier im Studentenwohnheim?“ Ich war ehrlich erstaunt. Ich wusste natürlich, dass die Stasi auch hier war, mir war allerdings nicht bewusst, dass sie sich so offen in den Gängen des Wohnheims bewegte. „Ja natürlich, alles voll. Auch hier im Zimmer.“ Was? Meine Stimme wurde merklich schriller. Ich sah niemanden ausser uns im Raum. „Wo den?“ Jetzt schaute er mich irritiert an: „Wo? Na, hinter der Küchenspüle!“⁴²

Při dotazu, kolik jich vlastně za tou kuchyňskou linkou je, se Claudia po odpovědi, že minimálně na dvě stě, naprosto vyděsila.

4.1.4 „Honeckers kandidierter Apfel“ / „Honeckerovo kandované jablko“

Jako malé děti nemáme při mluvení žádné zábrany. Děti mluví otevřeně, některé více a některé méně, ale s radostí, a když se ještě povede rozesmát okolí, o to více je to baví. A k tomu se vztahuje jedna povídka, s názvem „Honeckerovo kandované jablko“.

Povídka se odehrává na Vánoce, když Claudii bylo sedm let. Vyrazily s maminkou na Vánoční trh a Claudia nemluvila o ničem jiném, než o kandovaném jablku. První, které od maminky dostala, jí spadlo na zem, a to druhé už si musela nechat na cestu vlakem domů. Ale vánoční svátky jsou ovšem svátky shonu a mnoha lidí, a ani ve vlaku tomu nebylo jinak. Musely proto stát a čekat, jestli se jim uvolní místo k sezení. Po neustálém naléhání a dožadování se ze strany Claudie, se policista v uniformě nabídl, že si může sednout na jeho klín a v klidu si jablko sníst. Jakmile jablko snědla, pustila se Claudia do vyprávění vtipů. Kromě policisty bavila i celou společnost ve vlaku. Vyprávěla vtipy o Honeckrovi, které slýchávala běžně doma. Vagon se bavil a maminka si začínala uvědomovat nebezpečnost situace. Honecker stál v čele NDR mezi lety 1971 až 1989, a

---

⁴² Cit. dle: RUSCH, Claudia. *Meine freie deutsche Jugend*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2003, s. 18.

V českém překladu: Pochválila jsem jeho pokoj. Jo, odpověděl, bylo by to super, kdyby tu nerušilo tolik švábů. Jak – tolik švábů? Nechápala jsem. „Tady na kolejích?“ Byla jsem vážně v šoku. Věděla jsem, že STASI se pohybuje i tady, ale nebylo mi známo, že až tak hojně. „Jasně, všude. I u mě v pokoji“ „Cože?“ Můj hlas zněl značně znepokojeně. Krom nás jsem neviděla někoho jiného v pokoji. „Kde?“ Podíval se na mě nechápavě: „Kde? No přece za kuchyňskou linkou!“

proto takové vtipy v neznámé společnosti nebyly vhodné.⁴³ Claudia byla také maminkou často varována: „Sofort erwachte das Diffuse Gefühl von Bedrohung, das mich meine ganze Kindheit begleitet hat. Big Brother is watching you. Ich wusste, das hiess nichts Gutes.“⁴⁴ Při výstupu z vlaku se ještě jednou setkaly s panem policistou, a jelikož ho Claudia brala jako svého „jablečného hrdinu“, na rozloučenou mu zamávala a zavolala na něj: „Mama kann Bullen nicht leiden. Aber ich find dich trotzdem ganz nett.“⁴⁵

4.2 Ohlédnutí za dospíváním

V období dospívání se ~~nám~~ prolínají dvě stádia, stádium raného školního věku, které probíhá od šesti do jedenácti let a stádium pubescence, které začíná kolem jedenáctého roku života a končí mezi čtrnáctým a patnáctým rokem.⁴⁶

Stádium raného školního věku odkazuje na období, kdy dítě nastupuje do školy a začleňuje se mezi své vrstevníky. Nástup do školy má velký význam, který má dalekosáhlé důsledky pro jeho následovný vývoj. Základními charakteristickými znaky pro zmíněné období je např. školní připravenost, snaživá pracovitost či vývoj poznávacích procesů.⁴⁷

Stádium pubescence bývá někdy označováno, jako stádium středního školního věku. Dítě vstupuje na druhý stupeň základní školy. Je to období, kdy dochází k nabývání dospělosti, což nám značí růst ochlupení a sexuální zrání. Charakteristické je např. přijetí vlastního těla, sebeuvědomění se, přijetí mezi vrstevníky či vytyčování si životních plánů a perspektiv.⁴⁸

---

⁴³ LeMO Biografie: Erich Honecker. In: *LeMO: Lebendiges Museum Online* [online]. 22. 02. 2016 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.hdg.de/lemo/biografie/erich-honecker.html>

⁴⁴ Cit. dle: RUSCH, Claudia. *Meine freie deutsche Jugend*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2003, s. 27.

V českém překladu: „Okamžitě ve mně vyhrkla difúze plná strachu, která mě doprovázela celé dětství. Velký bratr tě vidí. Věděla jsem, že to neznamena nic dobrého.“

⁴⁵ Cit. dle: Tamtéž, s. 28.

V českém překladu: „Maminka volí nemá ráda, ale mě nevadí.“

⁴⁶ HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí*. 2.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 244-252.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž.

4.2.1 „Die Jugendweihe“ / „Slavnostní vstup do dospělosti“

Po přestěhování do Berlína hledala maminka kroužky pro Claudii, na které by mohla chodit po skončení vyučování. Měla mnoho zájmů a celkem se přihlásila do osmi kroužků – „Flötenunterricht, Volleybal, Theaterclub, Chor, Hörspielstudio, Abendschule, Philosophiekreis, Mathezirkel.“⁴⁹ Claudia byla spokojená, každý den byla něčím zaměstnána. Na doporučení třídní učitelky ji maminka ještě přihlásila do kroužku mladých matematiků, protože matematika patřila mezi Claudiiny nejoblíbenější předměty. Kroužek se konal pod záštitou Humboldtovy univerzity, čehož si Claudia velice vážila. „Es war eine Offenbarung für mich, denn etwas völlig Unerwartetes passierte: Ich fiel nicht auf. Nicht ideologisch, nicht intellektuell, nicht charakterlich. Ich war nichts Besonderes.“⁵⁰ Ukázka dokládá, jak Claudia, jako nadané dítě nezapadala do kolektivu svých vrstevníků ve třídě a byla až na výjimky ostatními dětmi přehlížena.

Toto přesně charakterizuje dobu, ve které Claudia tehdy žila, kdy jedinec, který se odlišoval od většiny, nebyl zpravidla společností přijímán, a díky této své odlišnosti se většinou dostával do konfliktu s režimem. To potvrzuje i skutečnost, že když se ocitla v rámci matematického kroužku mezi stejně nadanými dětmi, přestala být jakkoli zvláštní nebo výjimečnou, takže na ni nebyla soustředěna zvláštní pozornost jako dosud a cítila se šťastná.

Tehdy se označovalo Jugendweihe, něco jako ceremonie neboli přijetí do dospělého života. Kromě ceremonie studenti obdrželi občanský průkaz. Většina vstoupila do spolku Freie deutsche Jugend (FDJ)⁵¹. S koncem věku pionýra se Claudii ve čtrnácti letech otevírá svět dospívání. Tento akt prakticky uzavřel její dětský svět. Udělení občanských průkazů ve východním Německu doprovázela i takzvaná ceremonie, což byla pro každého velická událost.

---

⁴⁹ RUSCH, Claudia. *Meine freie deutsche Jugend*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2003, s. 40. V českém překladu: „Flétna, volejbal, divadelní kroužek, pěvecký kroužek, nahrávací kroužek, večerní škola, filosofický kroužek, matematický kroužek.“

⁵⁰ Cit. dle: Tamtéž, s. 43.

V českém překladu: „Bylo to pro mě překvapení, něco neočekávaného: Nebyla jsem nápadná. Ne ideologicky, ne intelektuálně, ne charakteristicky. Nebyla jsem nic výjimečného. Všechny děti tady byly samotáři. A většina z nich byla cool. Bylo to skvělé.“

⁵¹ Freie deutsche Jugend neboli ekvivalent k SSM – Socialistický svaz mládeže.

Na druhou stranu existovala jedna z forem výmluv, jak se neúčastnit této slavnosti a to náboženská propojenost, ať už skutečná nebo předstíraná. Claudia se ovšem rozhodla pro slavnost, protože chtěla prožít celý ceremoniál, jelikož to pro ni znamenalo to, že se stává dospělou, a co pro ni bylo možná to vůbec nejdůležitější, že díky tomu bude vnímána jako součást většiny.

Ceremonie vyžadovala slavnostnější oblečení a přítomnost alespoň jednoho z rodičů. Claudia si pro tuto výjimečnou událost vysnila nové šaty, které v té době byly velmi těžce k dostání. Díky své babičce, která měla svoji bývalou spolužačku v tehdejším Západním Německu⁵², měla nakonec Claudia na sobě šaty, které byly pravým opakem toho, co si představovala. Díky výstřední neonově zelené barvě šatů, zářila na celé okolí a strhla na sebe tím pádem i veškerou pozornost. Ale přítomnost jejich rodičů jí dodala odvalu a sebevědomí, vstala, přidala se ke spolužákům a na jevišti přísahala s překříženými prsty na stát. Konečně se cítila dospělá.

4.2.2 „Die Direktorin“ / „Ředitelka“

Claudia nastoupila na střední školu, kde v té době pokračovala většina dětí po ukončení základní školy, jelikož moc jiných možností nebylo. Sama na školu nemá moc hezké vzpomínky, protože čím déle na škole byla, tím více o ni ztrácela zájem. Claudia byla velmi nadané děvče, obzvláště v exaktních vědách. V hodinách byla s látkou vždy napřed a většinu času se nudila, ve vyučovacích hodinách nedávala pozor. S úkoly byla vždy jako první hotová. Zbytek hodiny vyrušovala a nebylo týdne, kdy by nepřišla domů s poznámkou.

A další životní etapa byla za dveřmi, maturita. Něco, co mohlo být velmi ovlivněno v NDR na základě aktivní účasti a angažovanosti rodičů ve společnosti nebo dokonce i ve straně, si Claudia plně uvědomovala a podřídila se veškerým ideologickým požadavkům na tehdejší socialistickou mládež. Dobrovolně se stala pionýrkou, díky čemuž se mohla stát členem SSM⁵³, což bylo vstupní branou ke studiu na EOS⁵⁴. Dále pak vstoupila do spolku

---

⁵² Západní Německo, zkr. BRD (Bundesrepublik Deutschland – Spolková republika Německo).

⁵³ SSM neboli Socialistický svaz mládeže.

⁵⁴ EOS neboli Všeobecná střední škola s rozšířenou výukou.

Německo – sovětského přátelství a těsně potom než začala finální výběrová fáze ke studiu na již zmíněné škole, převzala pozici sekretářky SSM ve své třídě. Rozhodla se, když už se zaprodal systému, tak pořádně.

War ich zu den Pionieren noch freiwillig gegangen, wurde ich FDJ – Mitglied nur wegen des Platzes an der EOS, der Erweiterten Oberschule. Ich trat in die Deutsch – Sowjetische Freundschaft ein, und bevor die heisse Bewerbungsphase begann, gab ich mir einen Ruck und übernahm den Poste der FDJ – Sekretärin meiner Klasse. Wenn schon ans System verkauft, dann richtig.⁵⁵

Tehdejší doba byla mimo běžných politických represí postavena i na takzvaných kádrových posudecích, jejichž obsah tehdy tvořili politicky prověření pracovníci a na základě toho bylo rozhodováno o dalším osudu člověka.

Další Claudiinou jistotou byla podpora paní ředitelky, jež ji znala z hodin dějepisu, při kterých si uvědomila, že Claudia je svými znalostmi a rozhledem oproti ostatním studentům zcela výjimečná. Ta se v přítomnosti paní ředitelky cítila poprvé ve společnosti brána vážně a seriózně a díky tomu nabyla pocitu, že je vše na dobré cestě a vše dobře dopadne.

Před samotným složením maturitní zkoušky bylo ale ještě nutné vyplnit a podat přihlášku na vysokou školu. Claudia si zvolila v tehdejší NDR ne zcela ideologií podporované obory a to romanistiku a žurnalistiku. Studijní obor vybraný studentem měl zásadní vliv na rozhodování o přijetí na vysokou školu. Toto rozhodování nemělo nic společného se znalostmi studenta, nýbrž se jednalo pouze o čistě politické rozhodnutí. Jinými slovy jak už to bylo pro tehdejší době vlastní, hlavní roli hrála politika a stát, až vedlejší roli hrál opravdový zájem. V tomto momentu sehrála velmi zásadní roli již po dlouhou dobu prověřený záchránce, paní ředitelka. Při vyplňování přihlášky stála přímo nad Claudií, a aniž by jí složitě vysvětlovala jaké komplikace, by mohly po vyplnění přihlášky nastat, rovnou vyměnily romanistiku za ekonomii s odůvodněním, že kdyby se někdo ptal, chce se Claudia věnovat hospodářské žurnalistice opěvující nikým nedosažitelné výsledky tehdejšího hospodářství a průmyslu.

---

⁵⁵ Cit. dle: RUSCH, Claudia. *Meine freie deutsche Jugend*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2003, s. 61.

V českém překladu: „Dobrovolně jsem se přidala k Pionýrům, abych si zaručila místo na vyšší odborné škole EOS. Vstoupila jsem do Německého – sovětského spolku a dřív než začal přímý nábor, převzala jsem pozici sekretářky ve FDJ v mé třídě. Když už se zaprodal, tak pořádně.“

4.2.3 „Die Strickjacke“ / „Džínová bunda“

Claudia milovala Francii. Hranice byly samozřejmě uzavřené a režim neumožňoval navštívit Paříž, ale už od mala toužila být Pařížankou nebo alespoň se naučit francouzsky. V NDR to ale nebylo tak jednoduché. Na školách se podporovala pouze výuka ruského jazyka, který byl pro socialismus prioritní. A tak se na všech školách vyučoval ruský jazyk. Skrz tlak a vyučovací metody studenty ruský jazyk nenadchl a většina se s ním neztotožnila a toužila se učit jiný jazyk, anglický či francouzský.

Byla zde možnost od sedmé třídy vzít si jako volitelný předmět anglický či francouzský jazyk. Ale jelikož to nebylo ve školních osnovách, museli studenti docházet před nebo po regulérní výuce. „Damit signalisierte das Bildungssystem eindeutig, wofür es internationale Verstaendigung hielt: sinnlosen Luxus.“⁵⁶ V nabídce převažoval spíše anglický jazyk než francouzský, a tak Claudia musela navštěvovat večerní školu francouzštiny. Díky kamarádkám, které měly přímo francouzský jazyk na škole, byla přizvána do skupinky mladých Francouzů, kteří přijeli na pár dnů na léto do NDR. Pro Claudii to byla skvělá příležitost poznat nové lidi, kulturu z blízka a konečně se i rozmluvit. Podnikali společné výlety, zpívali, popíjeli a Claudia byla v sedmém nebi. „Für mich war es viel mehr als Ferien. Es war die Erfüllung meines alten Traumes: Zusammen mit den Franzosen konnte ich endlich Französin sein.“⁵⁷ Claudia potkala i svou první lásku, šarmantního Francouze jménem Paul. Ten jí při loučení věnoval svoji džínovou bundu, kterou pojala, jako relikvie a věčnou památku na první lásku.

Skrz přítomnost Francouzů se Claudia cítila jako Francouzka a zapomněla, kde ve skutečnosti je. Bohužel tento pocit zmizel ihned po tom, co odjeli a Claudia byla zase uzavřená v NDR.

---

⁵⁶ Cit. dle: Tamtéž, s. 68-69.

V českém překladu: „Tímto vzdělávací systém ukázal, jak k tomu přistupuje mezinárodní uvědomění: zbytečný luxus.“

⁵⁷ Cit. dle: Tamtéž, s. 70.

V českém překladu: „Pro mě to znamenalo více, než prázdniny. Splnil se mi starý sen: Spolu s Francouzi jsem se konečně mohla cítit jako Francouzka.“

4.2.4 „Der Stempel“ / „Razítko“

Během zimních prázdnin v roce 1990 jela Claudia se svojí jednou dobrou kamarádkou do Francie, která z Francie pocházela a pozvala ji na návštěvu. Na přátelství byla pyšná a cesty se nemohla dočkat. Byla to její první cesta do její vysněné země, Francie. Nechala si vystavit cestovní pas a na francouzském velvyslanectví si zažádala o víza. Byl to další velký krok v jejím životě, který se ale dočkal zklamání. Těšila se na razítko v jejím pasu, jako vzpomínku na Francii, která nikdy nezmizí. Ale na hranici neproběhla žádná kontrola, a proto nedostala žádné razítko. Claudia neměla žádný důkaz, že když toho večera projela hranicí, že strávila nějaký čas ve Francii. Jako kdyby nikdy neopustila NDR a přitom se tak těšila. Bylo to pro ni zvláštní. Do teď žila v zemi drátů, pod neustálou kontrolou a rozhodnutím Stasi, kdo vycestuje a kdo se vrátí zpět.

V době kdy trávila čas ve Francii s přáteli, zazvonil telefon a bylo jí nabídnuto od jedné televizní stanice místo ve zpravodajství. V západní televizi hledali spolupracovníky z východu. Jelikož ale Claudia byla v zahraničí, byl jí nabídnut zdarma odvoz tam i zpět. Něco tak jednoduchého na západě. Poprvé v životě jela v luxusním autě značky Mercedes. Pro nás nic neobvyklého, ale pro člověka znajícího jen trabant, který měl stísněný prostor a klepal se už při 90 km/h to byl zážitek. Na natažení nohou v mercedesu a jízdu rychlostí větru po dálnici vzpomíná do dnes. „Ich sah auf den Tacho und riss den Mund weit auf. Der Wagen fuhr tatsächlich über 200 km/h – und nicht klapperte. Unser Trabi kippte schon bei 90 aus den Latschen.“⁵⁸ Na cestě zpět do Paříže se svezla vlakem. Když se dočkala vytoužené kontroly, poprosila pana celníka o razítko, které jí zanedlouho přistálo v cestovním pase. Claudia byla velmi spokojená, protože konečně měla ve svém cestovním pase opravdové nefalšované francouzské razítko.

Cestování pro občany někdejší NDR bylo velmi omezené. Stavbou Berlínské zdi 13. listopadu 1961 se uzavřela hranice pro cestování na západ. Návštěvy Paříže, Londýna či jen sousedního SRN byly téměř nemožné. Občané směli cestovat pouze na východ, ale ani to nebylo jednoduché. Bylo to velmi finančně náročné a kvalita neodpovídala ceně. Do zemí jako bylo Bulharsko či Rumunsko bylo potřeba si opatřit vízum, mít dostatek

---

⁵⁸ Cit. dle: Tamtéž, s. 83.

V českém překladu: „Koukala jsem na tachometr s otevřenou pusou. Vůz jel opravdu rychlostí přes 200 km/h – a neklepal se. Náš trabant už se klapal při rychlosti 90 km/h.“

financí a dobrou pověst. Bez víz se mohlo cestovat pouze do Československa a do Polska od roku 1972.⁵⁹

Československo mohlo v té době volně cestovat do Bulharska, Maďarska, Rumunska a NDR. Na tyto státy se vztahovala tzv. trvalá výjezdní doložka, která byla součástí cestovního pasu. Západ byl pro většinu populace prakticky uzavřen a Polsko se Sovětským svazem bylo možné navštívit jen na ověřené pozvání.⁶⁰

4.2.5 „Die Rede“ / „Projev“

Claudia krom pádu Berlínské zdi a stěhování, prožívala mimo jiné i další důležitou životní etapu. V roce 1990 měla skládat maturitu. Mnohokrát jí bylo od ředitele školy nabídnuto, jestli by si nepřipravila závěrečnou řeč na maturitní ples, pokaždé odmítla. Jejím cílem bylo dostat maturitní vysvědčení a opustit NDR. Claudia se ale raději angažovala v psaní petic, sbírání podpisů a scházení se u kulatého stolu nad debatami. Ačkoli odolávala, nakonec se nechala přemluvit a spolu s nejlepším kamarádem Robertem si připravili závěrečnou řeč. Byla to jaká si odvěta za ta léta strávená v NDR ve strachu, lži a neustálé nejistotě. Léta, kdy studenti byli vedením školy nuceni pronásledovat své spolužáky. Za společnost, která se neštítla korupce a donášení na své příbuzné. Za utlačování lidských práv a svobod.

„Wir waren die letzten echten Osis. Und die ersten neuen Wessis. Je länger wir schrieben, desto klarer wurde uns, dass die rede in jeder Hinsicht ein Abschluss war. Der Schlussakkord unserer Kindheit, der Abgesang auf unsere Herkunft.“⁶¹

---

⁵⁹ Urlaub zu DDR-Zeiten. In: *Mdr.de: Radio, Fernsehen, Nachrichten für Mitteldeutschland* [online]. 08. 12. 2010 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <https://www.mdr.de/zeitreise/stoebern/damals/urlaub-in-der-ddr-100.html>

⁶⁰ KRUPKA, Jaroslav. Za hranice všedních socialistických dnů: lákadlem byl i nudismus v NDR. In: *Denik.cz: Informace, které jsou vám nejbliž* [online]. 16. 10. 2019 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/listopad-89-cestovani/socialismus-cedok-vyjezdni-dolozka-madarsko-rumunsko-rujana-jugoslavie.html>

⁶¹ Cit. dle: RUSCH, Claudia. *Meine freie deutsche Jugend*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2003, s. 101.

V českém překladu: „My byli poslední východňáci. A první západňáci. Čím déle jsme psali, tím více nám bylo jasné, že řeč bude jakýmsi rozloučením. Poslední ton našeho dětství a první nota naší budoucnosti.“

Ačkoli zprvu se Claudia závěrečné řeči bránila, chopila se jí s úctou. I přes své nesympatie k socialistickému režimu si zachovala dekorum a na konci řeči sklídila aplaus. Byl to akt, kterým vstoupila do světa dospělých, kdy převzala situaci plně do vlastních rukou a nebála se vyjádřit vlastní názor. Její rodina, jako rodina disidentů, byla pod neustálým tlakem režimu. Utlačování, pronásledování bylo součástí jejich každodenního života. Nebylo tomu tak ani u jiných rodin, které šly proti režimu v Československu. Komunistický režim šel tvrdě proti svým odpůrcům. Omezené vycestování za hranice, chybějící svoboda, zákaz vykonávání práce na vyšších postech či zákaz studování na vysokých školách bylo běžným trestem.⁶²

4.3 Ohlédnutí za mladou dospělostí

Období mladé dospělosti spadá do období adolescence, které je datována většinou od patnácti do dvaceti let. Je to věk, kdy se člověk už cítí býti dospělým, avšak mu k tomu chybí důležité předpoklady, zkušenost a odpovědnost. Dochází k ukončení tělesného růstu a k plné reprodukční zralosti. Biologická kritéria ustupují a do popředí se dostávají sociologická (role dospělého) a pedagogická kritéria (ukončení vzdělání). Toto vymezení je charakteristické např. zvýšením zájmu o vlastní budoucnost, snahou o vymezení si vlastní identity či objevování a respektování lidské důvěry.⁶³

4.3.1 „Mauer mit Banane“ / „Banánová zed“

Dlouho očekávaný okamžik, který byl pro všechny téměř nedosažitelný, nastal. Dne 9. listopadu 1989 padla Berlínská zeď. Cesta na západ byla otevřena. Už žádná hlídaná hranice, kontroly a strach. Lidé se opět mohli cítit volní po dlouhé době. Předcházeli tomu demonstrace ze strany občanů, kteří byli s dosavadní situací v NDR nespokojeni a požadovali radikální změny. Události dostávaly spád a 4. listopadu došlo k největší demonstraci ve východním Berlíně. Na miliony občanů požadovali svobodu tisku, cestování, projevu, ale hlavně svobodné volby. To mělo za následek náhlé a

---

⁶² WEBER, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: Lidové noviny, 2003, s. 293.

⁶³ HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí*. 2.vyd. Praha: Portál, 2009, s. 252-257.

překvapivé otevření hraničních přechodů do Západního Berlína a do Spolkové republiky. Byl to obrat v politice, odmítnutí Sovětské svazu a konec existence NDR.⁶⁴

Claudia se mohla poprvé svobodně nadechnout. Ten večer strávila s přáteli, kteří se chystali odejít do Prahy. První zmínky o pádu zdi zaslechla v rádiu. Neuvědomila si sílu situace a informaci nebrala v potaz. Bavila se dál s přáteli. Ostatní plakali. Ale Claudii to nechávalo chladnou. „Ich hatte ein Blackout. Bis heute weiss ich nicht, was los war. Ich hatte die Information verstanden, aber sie löste nichts aus.“⁶⁵ Pro ni to bylo něco neočekávaného. Něco, na co nebyla připravená a jak už to bývá, člověk, co nechce slyšet, vytěsni nebo nevnímá. Otevřená cesta na západ? Neuvěřitelné! Okamžiky, které se odehrávaly, každý prožíval dle svého, ale jedno měly společné, byly pro všechny silné a nezapomenutelné. Rozdělení Německa zasáhlo mnoho osudů a pád byl pro všechny společný zážitek. Ani Claudia tomu neunikla, první okamžik to pro ni sice nebylo nic významného, ale přec jen i u ní došlo k procitnutí. Byl to pro ni konec. Věřila v reformovaný socialismus. Znovusjednocení se neslučovalo s jejím plánem. Myšlenka jednotného Německa ji spíše zastražovala, než uklidňovala. „Ich hatte zu Hause gelernt, dass die DDR trotz Stalinismus und Volksverdummung, von den Grundlagen her der bessere deutsche Staat sei.“⁶⁶ Brala to jako prohru, selhání. Pád zdi ji znemožnil naplnění cílů NDR, reformace a vedení NDR na lepší cestu. Claudia byla v té době devatenácti - letá dívka, která celé své dětství prožila v NDR. Není divu, že ji takovéto myšlenky a pocity napadaly. V nitru duše, stejně jako ostatní tušila, že je to cesta k lepšímu životu. Ale to potřebovalo ještě čas.

Claudia se ocitla v západním Berlíně a poprvé na vlastní kůži zažila a viděla to, co doposud jen četla v knihách či viděla ve filmech, nebo zaslechla. Něco jako pro nás americký sen.

Ich konnte alles haben. ... Ich war es gewohnt, dass es die meisten Dinge nur selten, vieles nur zu bestimmten Zeiten und manches eben garnicht ab. Auch ich hatte ein Defizit aufzuholen –

---

⁶⁴ WEBER, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: Lidové noviny, 2003, s. 301.

⁶⁵ Cit. dle: RUSCH, Claudia. *Meine freie deutsche Jugend*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2003, s. 74-75.

V českém překladu: „Měla jsem výpadek. Do dnes si nepamatuji, co se dělo. Uvědomovala jsem si co se děje, ale můj mozek to nezpracoval.“

⁶⁶ Cit. dle: Tamtéž, s. 75.

V českém překladu: „Doma jsem se učila, že NDR i přes stalinismus a otupování, je ten lepší stát.“

und ich tat es. In aller Unschuld bestellte ich einen Bananensaft. Nie wieder hat er mir so gut geschmeckt wie in dieser Nacht in Kreuzberg.⁶⁷

Tato povídka je důležitým bodem knihy, kdy dochází k pádu Berlínské zdi, symbolu, který dělil Německo dlouhých 28 let. Ze dne na den rozdělila tehdy několik rodin, které po tu celou dobu ztratily kontakt. Pádem zdi dochází k obnovení společenského života východu. Dlouhá léta očekávání byla naplněna a lidé věřili v lepší zítřky. Avšak původní euforie, kdy lidé z východního Německa mohli volně navštěvovat západní Berlín, velmi rychle opadla. Obyvatelé byli konfrontováni odlišnými životními poměry západu, což je přímo šokovalo a vedlo ke změně názoru, že NDR je možno reformovat. Naopak je tato skutečnost vedla k názoru, že je třeba oba německé státy co nejdříve spojit.⁶⁸

4.3.2 „Der Verdacht“ / „Podezření“

Pád Berlínské zdi přinesl i stinné stránky. Tajné akce ze strany ministerstva státní bezpečnosti byly na denním pořádku. Jejich jasným a jediným cílem bylo uchránit a zabránit potrestání viníků, kteří pro ně pracovali a pronásledovali lidi. Mnoho jich zůstalo nedopadeno a skryto. Jak pronásledovatelé, tak i sledovatelé používali přezdívky. V té době nic neobvyklého. Snižovalo se riziko jejich prozrazení.

Stejně tak byl i sledován dědeček Claudie, který roku 1967 zemřel ve vyšetřovací cele. Byl na něj nasazen někdo ze strany Stasi⁶⁹ a jejímu dědečkovi se přezdívalo Jedle možná proto, že byl tak statný, ale s největší pravděpodobností proto, že žil v ulici Jedlová. Nejen on, ale i přátelé, s nimiž byl v kontaktu, dostávali přezdívky typu Dub či Bříza. Po převratu rostla zvědavost Claudiiny maminky zjistit o této konspirativní teorii lesa kolem jejího manžela více. Při bližším pátrání narazila na zajímavou skutečnost, a to že i ona byla sledována. Netušila, kdo by to mohl být. Za celou tu dobu si nikoho podezřelého ve svém okolí nevšimla. Celých třicet let se kolem ní pohyboval spolek tajných donašečů, aniž by si toho byla vědoma. Dokonce se jí vloudila myšlenka, že její maminka byla jednou z členek

---

⁶⁷ Cit. dle: Tamtéž, s. 78.

V českém překladu: „Mohla jsem mít vše... Byla jsem zvyklá mít určité věci jen občas, v určité období a některé vůbec. I já jsem dohnala svůj deficit. A se vši nevinností jsem si objednala banánový džus.“

⁶⁸ WEBER, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: Lidové noviny, 2003, s. 302.

⁶⁹ STASI neboli tajná policie v NDR.

a donášela na ni. Nebyla by to žádná výjimka, naopak bylo v té době běžné, že člen rodiny donášel na příbuzné. Kdo donášel, nebyla babička, ale velmi blízká kamarádka. Psycholožka, za kterou by Claudiina maminka dala ruku do ohně. Člověk, kterému důvěřovala, svěřovala se v těžkých časech, byl nakonec zrádce. „‘Aber warum? Womit haben sie dir gedroht?’ ‘Sie haben mir nicht gedroht. Ich wurde gefragt, und ich habe ja geagt. Dann haben sie mich auf dich angesetzt. Es gibt keinen Grund.’“⁷⁰ Stále tomu nemohla uvěřit. Jak si toho nemohla nevšimnout. Takové zklamání zůstane na dlouho v duši.

Bylo mnoho lidí, kteří ačkoli byli považováni za přátele, jimi ve skutečnosti nebyli. Lidé, kteří si ani nebyli vědomi své chyby. Nic špatného neudělali, jen se občas někde na ministerstvu spravedlnosti zmínili o soukromý ostatních lidí. Mysleli si, že konají pro „dobro“ státu. Je to ten případ, kdy si lidé natolik něco nalhávají, až tomu ve skutečnosti sami věří. V roce 1959 byla ministerstvu státní bezpečnosti plně svěřena „koordinace odhalování protistátních zločinů“⁷¹, jež se zabývala neutralizací a získáním obyvatelstva skrz ideologickou indoktrinaci na svou stranu. Pronásledování zůstalo nadále neodmyslitelnou součástí moci. Podle dosavadních důkazů bylo z politických důvodů mezi lety 1949 až 1989 zatčeno na 200 000 až 250 000 osob.⁷²

4.3.3 „Fremdes Leid trägt sich leicht“ / „Cizí neštěstí nebolí“

O několik let později, v roce 2002, se Claudia rozhodla znova zapátrat ohledně smrti svého dědečka a dozvědět se o něm něco více. Dědeček zemřel, ještě než se narodila. V rodině se o něm příliš nemluvalo. Maminka si už nevzpomínala a babička ani nechtěla. Dědeček byl soudruh, ale jednoho dne se stal nehodícím se. Byl zatčen za navázání kontaktu se západem skrz americkou rádiovou stanicí RIAS⁷³ a ve vyšetřovací cele zemřel. Bohužel o něm moc informací nezůstalo. Jeho smrt zůstane navždy zahalena tajemstvím.

---

⁷⁰ Cit. dle: RUSCH, Claudia. *Meine freie deutsche Jugend*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2003, s. 116.

V českém překladu: „‘Ale proč? Čím ti vyhrožovali?’ ‘Oni mi nevyhrožovali. Jen se mě zeptali a já řekla ano. Pak mě dosadili na tebe. Není k tomu žádný důvod.’“

⁷¹ Cit. dle: WEBER, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: Lidové noviny, 2003, s. 192.

⁷² Tamtéž, s. 192-193.

⁷³ RIAS (Rundfunk im amerikanischen Sektor) neboli zkratka pro Rozhlas v americkém sektoru

Claudia byla dobrodruh a i přes málo informací, po dědečkovi pátrala. Zajímala se o jeho osud, byli jedné krve. Navštívila archivy, úřady a vše, kde by se dalo cokoliv dohledat. Věřila, že stejně jako ona, i on chtěl to nejlepší pro NDR. Zprvu se snažila držet distanc při prozkoumávání dokumentů z výsledků a různých spisů, ale čím více pátrala, tím více měla pro dědečka pochopení. Krom křivých prstů po něm zdělila i zádumčivost, radikálnost a styl písma. Pátrání Claudii naučilo jedno, skrz poznání druhých dosáhneme klidu.

5 Přesahy směrem k dění k někdejšímu Československu

V někdejším Československu tomu bylo podobně, jako v bývalé NDR. V roce 1948 se konaly v Československu volby, kdy došlo k vítězství komunistické strany. Byla zavedena cenzura, začátek omezování lidských práv a svobod, cestování či shromažďování.⁷⁴ Stejně jako tomu bylo v bývalé NDR, tak i v Československu rostla nespokojenost obyvatel. Hospodářství se propadalo, byl nedostatek zboží na trhu. V roce 1989 se začaly konat demonstrace ze strany lidu, které čím dál více sílily, napětí ve státě rostlo a tím i nespokojenost lidu s komunistickým režimem. Až nakonec 17. listopadu 1989, pár dnů po pádu berlínské zdi, se konala Sametová revoluce. Nejvýznamnější demonstrace dějin Československa, kdy velmi tvrdě proti lidu zasáhly ozbrojené složky veřejné bezpečnosti. Lidé i přesto semknuli své víly, což mělo za následek pád komunistického režimu, rozdělení Československa a vznik demokratického státu.⁷⁵

5.1 „Prager Frühling“ / „Pražské jaro“

Díky osvícenosti svých rodičů, pro neúčast na kolektivně pořádaných slavnostech a večírcích, bylo nabídnuto Claudii kromě uspořádání oslavy k příležitosti ceremonii, vybrat si něco jiného. Ta se rozhodla pro výlet do Prahy, ve které tak ráda pobývala. Prahu měla spojenou se Staroměstskou radnicí a orlojem, loutkami, Karlovým mostem, s trhy, které se konaly na břehu Vltavy a hlavně se skořicovým pečivem ve tvaru šneka.

---

⁷⁴ NĚMEC, Václav a David BAREK. Přebrot roku 1948 a 50. léta. In: *Dějepis.com* [online]. [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/prebrat-roku-1948-a-50-lea/>

⁷⁵ NĚMEC, Václav a David BAREK. 80. léta, Sametová revoluce. In: *Dějepis.com* [online]. [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/80-lea-sametova-revoluce/>

Praha měla pro Claudii i pro její rodiče jednu zvláštní symboliku, která se datovala již k období Pražského jara v roce 1968, kdy Milena a Josef, velmi dobří přátelé od maminky Claudie, byli nuceni na čas opustit socialistické Československo a maminka jim na základě prosby spřátelených německých disidentů poskytla dočasné přístřeší, když ještě žili na pobřeží Baltského moře. Později, když se vrátili do Prahy, nesměli vykonávat svá původní povolání, jelikož byli po roce 1968 vnímáni jako členové disentu⁷⁶. Přičemž tento způsob represe byl ze strany nově dosazené vládnoucí garnitury sovětského svazu zcela běžný.

Mezi rodinou Claudie a Josefem s Milenou vzniklo v průběhu následujících let velmi silné pouto, což dokládá i citát z dopisu po smrti Josefa, který Milena poslala Claudiiině mamince „‘Eigentlich warst du in all den Jahren unsere einzige wirklich gemeinsame Freundin.’“⁷⁷ Pevnost tohoto pouta umocňovala právě doba, ve které se tento vztah rozvíjel. Obě rodiny se totiž pohybovaly na takzvaně druhé straně barikády a byly součástí širšího okruhu disidentů, kteří prostřednictvím různých komunikačních kanálů spolu udržovali kontakt v rámci východního bloku.

Cestou do Prahy se stala neuvěřitelná událost spojená s naprosto nekomplikovaným průjezdem hranic. „Wir fuhren an den Schlagbaum heran. Die Grenzer beugten sich vor und schauten ins Auto. Und dann geschach etwas wirklich sehr Merkwürdiges: Sie winkten uns durch. Wir waren alle drei fassungslos.“⁷⁸ Na tu dobu něco naprosto neuvěřitelného. V NDR, kde každá hranice byla pečlivě hlídána a její průjezd doprovázely nekonečné kontroly, byl takovýto průběh jen těžko pochopitelný. Je třeba chápat, že toto je nyní možné ve sjednocené Evropě nebo v zemích Severoatlantické aliance, ale v tehdejší NDR bylo nepředstavitelné, že by pohraničník jen tak jednoduše kývnul a nechal vás projet. Velmi často se stávalo, že obyvatelům nebylo po důkladné kontrole umožněno překročení hranice a byli posláni zpět, bez udání důvodu.

---

⁷⁶ Skupina, jež otevřeně vyjadřuje názor odlišný od oficiální vládnoucí ideologie. Odpůrce režimu v totalitních zemích.

⁷⁷ Cit. dle: RUSCH, Claudia. *Meine freie deutsche Jugend*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2003, s. 54.

V českém překladu: „Vlastně jsi byla za ta léta naše jediná opravdová kamarádka.“

⁷⁸ Cit. dle: Tamtéž, s. 55.

V českém překladu: „Jeli jsme k závoře. Celníci se podívali do auta. A pak se stalo něco neočekávaného: Nechali nás mávnutím ruky projet. Všichni tři jsme nemohli uvěřit vlastním očím.“

5.2 „Darauf einen Becherovka“ / „Na to si dáme Becherovku“

Kdyby nedošlo tehdy k sjednocení, měla Claudia záložní plán, jak by legálně mohla opustit NDR. Plánovala si vzít cizince, a tak by mohla opustit NDR. Jejím snem byla Francie. Své plány nikdy nezmínila rodičům, aby je neranila, ale ti měli podobný plán. Sami plánovali pro Claudii lepší budoucnost a věděli, že ta ji v NDR nečeká.

Museli si být vědomí i té možnosti, že s velkou pravděpodobností už nikdy neuvidí svojí dceru, kdyby to vyšlo. Nebyli by jediný v té době, bylo na stovky rodin, které postavením zdi, byli ze dne na den rozděleni. Jediný kontakt, který mezi sebou mohly nadále udržovat, bylo posílání dopisů. Mrazivá představa. Rozdělení Německa na východní a západní přineslo zničení mnoha rodin. Něco takového se pak velmi těžce napravuje a vrací do starých kolejí. „Blanker Hass fackelte in mir auf. Es gibt Dinge, die kann ich der DDR nicht verzeihen. Das Zerstören von Familien gehört dazu“⁷⁹

Ve dvaceti jedna letech poznala Claudia muže svého života. Byl to pro ni princ na bílém koni, o kterém dlouhá léta snila. Akorát místo z Francie pocházel z Holandska, což až tak nevadilo, prioritní pro Claudii bylo, žádný Němec. Nezajímala ho německá historie, jelikož tomu nerozuměl. Často zmiňoval, že pro všechny Holanďany jsou všichni z Německa Ossis neboli východáci. Pro něj to sice byli východáci a to do jednoho stejný, ale pro Claudii to bylo její celé dospívání, část jejího života, která v ní zůstane už navždy zakotvena. Nedůvěra, a to, že vše není automatické. „Die DDR in mir einfach nicht verschwunden, nur weil das land nicht mehr existiert. Was mich durch sie immer noch bestimmt, ist die Abwesenheit von Selbstverständlichkeit.“⁸⁰

Poslední vybraná povídka „Darauf einen Becherovka“ je zakončením cesty Claudiiným dětstvím. Po pádu Berlínské zdi a otevření hranice se změnil život v NDR od

---

⁷⁹ Cit. dle: Tamtéž, s. 134.

V českém překladu: „Objevila se ve mně čistá nenávisť. Jsou věci, které NDR nikdy neodpustím. Zničení rodin patří k tomu.“

⁸⁰ Cit. dle: Tamtéž, s. 135.

V českém překladu: „Jen pro to, že se NDR rozpadla, nepřestala pro mě existovat. Co mi ji bude vždy připomínat, je ta nestálá chybějící jistota.“

základu. Život byl svobodnější, zábavnější a přátelštější, jelikož předtím byl život omezen na přátele jen v rámci NDR.

Pár let po znovusjednocení Německa byla Claudia s přítelem pozvána do Francie na svatbu kamaráda Erica, který si bral Češku jménem Erika. Svatba to byla velmi kosmopolitní. Byli zde přátelé z – Francie, Česka, Španělska, Německa, Portugalska, ale také Belgie či Rumunska. Vzpomínkou tohoto večera se stala láhev Becherovky, kterou přivezl jeden z českých kamarádů. Protože zde bylo mnoho národností, bylo těžké najít společný jazyk večera a o to se právě postarala ta láhev, která uvolnila atmosféru, a všichni si užili nezapomenutelný večer.

Závěr

Cílem práce bylo ukázat na autobiografických povídkách od Claudie Ruschové, jaký byl život v NDR a jak se myšlenky reformního komunismu podepsaly na dopívání hlavní protagonistky. Kniha *Meine freie deutsche Jugend*, která byla v práci představena, je dílem reprezentujícím jednu z tematických vývojových tendencí německy psané literatury na konci 20. a začátku 21. století, který představuje návraty do někdejší NDR.⁸¹ Jednotlivé kapitoly tento život čtenáři přibližují na základě subjektivních vzpomínek zasazených do reálných obrazů dané doby. Názor čtenáře od čtenáře se bude velmi lišit, jelikož doba socialismu, je doba, jež má mnoho temných stránek a jinak na ni bude vzpomínat člověk, který si ji prožil a nyní už je pamětníkem a jinak člověk, který si o tom mohl pouze přečíst literaturu. Sama jsem narozená v době porevoluční a jediné, z čeho mohu čerpat, jsou paměti či historické a odborné prameny. Obraz dané doby je také ovlivňován kulturní produkcí a ta velmi ovlivňuje podvědomí lidí o tom, jak život za socialismu probíhal.

Autorka píše o svém dětství a dospívání bez modifikace a sentimentu. Povídky prokládá vtipnými historkami, někdy s trochou ironie a nadsázky, díky čemuž je čtení zábavné. Nenajdeme zde kritiku ani obviňování, vyhýbá se hodnocení. Na své dětství na východním pobřeží Německa má zachované velmi krásné vzpomínky, ačkoli vyrůstala ve velmi složité a pohnuté době, kdy byla lidská práva a svoboda omezena. Za hranice se podívali jen vybraní, svůj první banánový džus ochutnala až po pádu Berlínské zdi, a málem nebyla připuštěna k maturitě. I přesto všechno autorka vzpomíná ráda.

Hlavním motivem knihy je touha po svobodě, jež se nám odráží už v samém názvu knihy *Meine freie deutsche Jugend*. Lidé věřili v lepší zítřky, kdy budou moci svobodně cestovat či se vzdělávat. Věřili na změnu řádu, kdy se nebudou muset podřizovat systému v NDR. I Claudia Ruschová velmi často utíkala myšlenkami do Francie, která pro ni představovala svobodu.

---

⁸¹ Srov. OPITZ, Michael; OPITZ-WIEMERS, Carola. „Tendenzen in der deutschsprachigen Literatur seit 1989.“ In: BEUTIN, Wolfgang; EHLERT, Klaus; EMMERICH, Wolfgang; KANZ, Christine; LUTZ, Bernd; MEID, Volker; OPITZ, Michael; OPITZ-WIEMERS, Carola; SCHNELL, Ralf; STEIN, Peter und STEPHAN, Inge. *Deutsche Literaturgeschichte. Von Anfängen bis zur Gegenwart*. 7. Auflage. Stuttgart; Weimar: Verlag J. B. Metzler; 2008, s. 719-723.

Každodenní pocit strachu a nejistot v lidech vyvolával velmi silné emoce, jež byly často kontrastní. Strach a nenávist vůči režimu doprovázené humorem, kterým se snažili zpříjemnit dny. Pocit ohrožení vůči bezpečí. Důležitá je důvěra, věrnost, jež byla velmi pošramocena ve veřejném sektoru a omezována soukromým sektorem.

I přes dominantní humorný tón, povídky poukazují na řadu negativních jevů tehdejší společnosti: jak byli lidé v opozici pronásledováni agenty Stasi; jak se prohlubovala krize v ekonomice a hospodářství, která se projevovala nedostupností zboží a potravin, malou rozmanitostí a špatnou kvalitou. Chybělo ovoce – banány či kivi, ale i spotřební zboží – myčky na nádobí, žárovky, toaletní papír nebo mikrovlnky.⁸² Byl nedostatek jak spotřebního zboží, jako pro nás běžně k dostání toaletní papír, tak i potravin, jako byly banány, mandarinky či kivi. Byl to následek nového ekonomického systému neboli plánované hospodářství na pět až sedm let dopředu.⁸³ Vycestovat bylo velmi složité a finančně náročné pro běžné občany. Čekací doba na symbolické trabanty byla až neuvěřitelných dvanáct et.⁸⁴ Omezování lidských práv a svobod nebylo něco neobvyklého. Veškeré tiskoviny, rádio i televize byly podřízené cenzuře státu a staly se tzv. nástrojem doby, který měl za úkol agitaci východoněmecké společnosti.⁸⁵ Claudia Ruschová tuto těžkou dobu popsala se solidaritou a nadhledem, pro nějž je charakteristická i odvaha vrátit se ve vzpomínkách zpět a pokusit se je nevšedním způsobem zprostředkovat čtenářům.

Próza *Meine freie deutsche Jugend* mě nadchla od první kapitoly, ačkoli se jedná o velmi složité období socialismu, v němž autorka vyrůstala. Uchovala si z dětství velmi hezké, humorné vzpomínky, o které se s námi téměř v každé povídce podělila. Bavilo mě sledovat, jak se s dospíváním dítěte mění i pohled na život v NDR. To jak Claudia se nevzdávala a ačkoli s režimem nesympatizovala, když bylo nutno, šla mu naproti. Například, aby byla připuštěna k maturitě, vstoupila do spolku Svobodné německé mládeže. Díky Claudii Ruschové jsem na krátkou dobu i četla s nadšením o socialismu a naučila se, že ve všem zlém lze vždy najít i něco dobré.

---

⁸² WEBER, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: Lidové noviny, 2003, s. 278.

⁸³ Tamtéž, s. 200.

⁸⁴ Tamtéž, s. 298.

⁸⁵ Tamtéž, s. 281.

Resümee

In meiner Bachelorarbeit beschäftige ich mich mit den Geschichten der Schriftstellerin Claudia Rusch in ihrem autobiografischen Werk *Meine freie deutsche Jugend*.

Die Motivation diese Arbeit zu schreiben, lag an meinem großen Interesse für Geschichte. Ich war schon immer von den Geheimnissen der Geschichte fasziniert. Zudem spielte meine Leidenschaft für die Germanistik und die deutschen Realien eine wichtige Rolle.

Das Ziel der Arbeit ist es zu zeigen, dass, obwohl das Leben in der DDR nicht immer einfach war und die Leute unter anderem von der Stasi verfolgt wurden, es dennoch viele Werke gibt, die versuchen diese harte Realität von einer anderen Seite zu zeigen. Die Autorin schreibt das Werk mit Herz und Humor. Obwohl Rusch ihre Kurzgeschichten aus der Sicht eines Kindes erzählt, bleibt die Ernsthaftigkeit nicht auf der Strecke. Somit ist das Buch eine Empfehlung für Jung und Alt.

Das Buch ist insgesamt in 27 Kapitel gegliedert. Die einzelnen Kapitel gliedern sich meist in chronologischer Reihenfolge. Ab und zu fügt die Schriftstellerin die retrospektiven Gedanken hinein. Die Handlung erzählt von einem Mädchen mit dem Namen Claudia, das in der Deutschen Demokratischen Republik (DDR) groß geworden ist. Die Handlung zieht sich zum Ende des 20. Jahrhunderts. In Deutschland herrschten zu dieser Zeit aufgrund der historischen Umstände schwierige gesellschaftliche Bedingungen. Jedes Kapitel zeigt uns ein Bild aus Claudias Kindheit, ihre wichtigsten Erinnerungen an die DDR. Das Werk basiert auf realen Ereignissen. Die Autorin schreibt das Werk in der Ich-Form, was bedeutet, dass die Autorin gleichzeitig auch die Hauptfigur des Werkes ist. Dadurch bekommt die Erzählung mehr Authentizität.

Im ersten Teil meiner Bachelorarbeit stelle ich die Schriftstellerin vor. Claudia Rusch wurde im Jahr 1971 im deutschen Stralsund geboren. Bis zum Alter von 11 Jahren hat sie mit ihren Eltern und ihrer Großmutter auf der Insel Rügen gelebt. Sie kommt aus der Dissidentenfamilie, was ihr ganzes Leben beeinflusst hat. Seit ihrer Kindheit hat sie selbst die Verfolgung ihrer Familie durch die Stasi erlebt. Nach dem kommunistischen Sturz hat sie Germanistik und Romanistik in Berlin und Bologna studiert. Erst nach dem

Sturz hat sie als Journalistin und Redakteurin gearbeitet. Seit dem Jahr 2001 widmete sie sich ihrer Karriere als Schriftstellerin. Ihr berühmtestes und bekanntestes Werk ist das prosaische Buch *Meine freie deutsche Jugend*, was zum ersten Mal im Jahre 2003 erschien. Es war ein Bestseller und wurde in mehrere Sprachen übersetzt, leider jedoch nicht ins Tschechische. Zu ihren anderen Werken gehört das Werk *Aufbau Ost* aus dem Jahr 2009 und das Werk *Mein Rügen* aus dem Jahr 2013.

Im nächsten Teil widme ich mich dem theoretischen Teil der Arbeit, in welchem ich die Begriffe wie Nostalgie vs. Ostalgie, Autorin und Erzählung erkläre. Ein Teil widmet sich auch der Typisierung der Hauptfiguren. Ich erläutere was sie zu den Handlungen motiviert hat und beschreibe auch den Charakter der Hauptfiguren.

Der Kern meiner Arbeit liegt im analytisch-theoretischen Teil. Auf den ersten Blick erscheint das Buch als Kinderliteratur, aber beim Lesen stellt man fest, dass es sich um Jugendliteratur und Erwachsenenliteratur handelt. Ohne vorherigen historischen Kontext wird man das Werk und die Hauptgedanken nicht verstehen. In den ausgewählten Kapiteln werden die Hauptgedanken und Bilder aus der DDR-Zeit interpretiert und analysiert. Was war typisch für das Leben im Sozialismus, an welche Regeln wurde sich damals gehalten. Was war erlaubt und was nicht und wie hat sich ein Kind in diesem Regime gefühlt. Auf jeden Fall kann man sagen, es hatte eine Wirkung auf die Reifezeit von Claudia. Die Mutter hat sie auf der einen Seite vor dem Regime geschützt, auf der anderen Seite wollte sie ihr auch die Wahrheit zeigen und sie auf das Leben in der freiheitsbegrenzten DDR vorbereiten.

Claudia Rusch hat das Buch mit den Augen eines Kindes geschrieben, aber mit einem zeitlichen Abstand. Sie erzählt von ihrer Kindheit, an die sie sehr gerne denkt. Deswegen war sie auch motiviert dieses Buch zu schreiben. Sie identifiziert sich mit Claudia, was dem Buch das Gefühl der Authentizität gibt. Schon in der Buchbezeichnung *Meine freie deutsche Jugend* will sie uns darauf aufmerksam machen, dass das Hauptthema des Buches das Wort „Freiheit“ ist. Im Sozialismus durfte man nicht ohne Erlaubnis ins Ausland reisen, sogar nicht die Familien im Westen besuchen. Viele Familien haben sich jahrelang nicht gesehen. In der DDR herrschte eine starke Zensur: die Menge an Lebensmitteln wurde begrenzt und es gab oft einen Mangel an Essen, Elektronik, Kleidung und auch Toilettenpapier.

Claudia wurde in der Opposition erzogen und sie hat nie mit dem Sozialismus sympathisiert. Aber weil es sein musste, z.B. wegen dem Abitur, hat sie auch mitgemacht und ist ein Mitglied von FDJ geworden.

Claudia glaubte, dass die DDR von den Grundlagen her, der bessere deutsche Staat sei. So sieht sie es als die Aufgabe der Gesellschaft diesen zu reformieren und die Eigenständigkeit der DDR zu wahren. Die Wiedervereinigung kommt für sie noch zu früh.

Claudia hat sich jedoch nie an das Regime verkauft. Sie hat immer gewusst, dass ihre Zukunft im Ausland liegt. Seit ihrer Kindheit hat sie Frankreich geliebt und wollte irgendwann dorthin ziehen. Das hat sich aber geändert, als sie das Land kennengelernt hat. Sie realisierte, dass es nur eine Projektion in ihrem Kopf war. Frankreich war eigentlich kein so wunderbares und tolles Land. Sie konnte auch ebenso New York oder Rom lieben. Es war nur ihre andere Welt, ihre Phantasie, wo sie sich verstecken wollte, um kurz die Gegenwart zu vergessen.

Obwohl Claudia das alles erlebt hat, war sie aber immer noch ein Kind und das macht das Buch so außergewöhnlich. Viele Bücher behandeln zwar das Thema des Sozialismus, sind aber anspruchsvoller zu lesen. Die knallharte Wahrheit tut weh und die Leute denken nicht gerne an die Zeit. Claudia zeigt uns aus ihrer Sicht, dass es auch gute Erinnerungen an diese Zeit gibt. Sie erzählt die Geschichte heiter, liebevoll, unsentimental, lebensfroh und selbstironisch. Zwar hatte sie auch bittere Erfahrungen, aber die guten überwiegen. Diese teilt sie uns mit. Sie bezieht uns in die Handlung ein und zeigt uns das Leben in der DDR aus ihrer Perspektive. Diese umfasst die Familie, die Freunde, die Direktorin, die Bananen, die Mauer und Frankreich.

Kurze Zusammenfassung: Was sind die Hauptmerkmale der DDR?

Die Leute, die nicht mit dem Regime sympathisiert haben, sind jeden Tag von Stasi verfolgt worden. Auch die nähen Freunde waren Spitzel und für die Stasi tätig, wie es in diesem Fall die Freundin von der Mutter war. Es herrschte täglich psychischer Druck. Vor Claudias Haus hat ständig die Stasi gestanden und sie beobachtet. Die Menschen haben sich nach der Freiheit gesehnt, wovon das erste Kapitel „Die Schwedenfähre“ erzählt. Hier hat Claudia mit ihrer Mutter immer den Trajekt nach Schweden beobachtet. Sie war von der hindernislosen Fahrt durch das Meer fasziniert.

Man durfte in der Öffentlichkeit nicht laut über die Führung des Staates reden, worüber Claudia im Kapitel „Honeckers kandierter Apfel“ erzählt. Die Redefreiheit, Pressefreiheit und Versammlungsfreiheit wurde streng begrenzt und auch bestraft. Das Kulturleben wurde auch begrenzt und alles wurde dem Sozialismus angepasst. Die Zeitungen waren unter der Staatskontrolle und dort wurde nur das veröffentlicht, was mit dem Sozialismus sympathisiert hat.

Reisen ins Ausland waren zu der Zeit sehr selten. Nicht jede Familie konnte es sich finanziell leisten und auch die Bedingungen waren sehr streng. Nicht jeder hat die Erlaubnis bekommen, was die Geschichte „Prager Frühling“ eindrucksvoll erzählt. Dort ist Claudia mit ihren Eltern nach Prag gefahren.

Zu dieser Zeit herrschte auch ein Mangel an Lebensmitteln und Kleidung. Dazu passt auch eine Geschichte aus dem Buch: Claudia hat zum ersten Mal in ihrem Leben eine Kiwi probiert. Sie war davon zuerst überrascht aber am Ende sehr begeistert. Geschmacklich hat sie die Kiwi mit einer Gurke verglichen. Das exotische Obst war im Osten sehr kostbar. Nur selten hat es Bananen, Orangen oder auch Kiwis gegeben. Es war sehr schwer leckeres Essen wie Schokolade zu bekommen. Auch Alkohol oder Zigaretten bekam man nur schwierig ohne Bekannte.

Der letzte Teil ist der Zusammenfassung der Arbeit gewidmet. Der Sozialismus war eine schwere Zeit, in der es wichtig war, zusammen zu halten. Familie und Freundschaft waren wertvoll und das wusste auch die Mutter von Claudia.

Außer dem hauptgenannten Werk *Meine freie deutsche Jugend* wurde auch eine andere Literatur genommen. Die Geschichtsliteratur, die sich mit der Geschichte der DDR beschäftigt und die Erinnerungsliteratur.

Das prosaische Werk war von dem ersten Kapitel an sehr lesbar. Die Autorin versucht in dem Buch eine andere Perspektive zu schildern und dem Leser eine lustige Zeit zu bringen, um die negativen Gedanken aus dem Sozialismus zu vergessen. Dadurch, dass Claudia positiv an ihre Kindheit denkt, macht es das Buch sehr wertvoll und außergewöhnlich.

Seznam literatury

Primární literatura

RUSCH, Claudia. *Meine freie deutsche Jugend*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2003. ISBN 978-3-596-15986-4.

Sekundární literatura

BARNER, Wilfried, Alexander von BORMANN a Manfred DURZAK. *Geschichte der deutschen Literatur von 1945 bis zur Gegenwart*. 2., aktual. und erweit. Aufl. München: C.H. Beck, 2006. ISBN 978-3-406-54220-6.

EWERS, Hans-Heino. *Literatur für Kinder und Jugendliche: eine Einführung in grundlegende Aspekte des Handlungs- und Symbolsystems Kinder- und Jugendliteratur mit einer Auswahlbibliographie Kinder- und Jugendliteraturwissenschaft*. München: Fink, 2000. ISBN 38-252-2124-5.

GLASER, Hermann. *Kleine deutsche Kultrugeschichte von 1945 bis heute*. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 2007. ISBN 978-3-596-15730-3.

GRENZ, D. (Hrsg.) *Kinderliteratur – Literatur auch für Erwachsene?* München : Wilhelm Fink Verlag, 1990. ISBN 3-7705-2659-7.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí*. 2.vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-628-5.

HLOUŠKOVÁ, Kateřina. Nebezpečný půvab nostalgie. In: Hanuš, Jiří a kol. *Nostalgie v dějinách*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. Quaestiones quodlibetales. ISBN 978-80-7325-335-6.

KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1351-2.

KUBÍČEK, Tomáš, Jiří HRABAL a Petr A. BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. V Praze: Dauphin, 2013. ISBN 978-80-7272-592-2.

KUBÍČEK, Tomáš. *Vypravěč: kategorie narativní analýzy*. Brno: Host, 2007. Studium (Host). ISBN 978-807-2942-152.

KUNŠTÁT, Daniel a Ladislav MRKLAS, ed. *Historická reflexe minulosti, aneb, "Ostalgie" v Německu a Česku*. Praha: CEVRO Institut, 2009. ISBN 978-80-87125-09-0.

NEČASOVÁ, Denisa. Nostalgie po „Východu“ v pamětech dvou komunistek. In: Hanuš, Jiří a kol. *Nostalgie v dějinách*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. Quaestiones quodlibetales. ISBN 978-80-7325-335-6.

NÜNNING, A. (Hrsg.) *Grundbegriffe der Literaturtheorie*. Stuttgart - Weimar: J. B. Metzler Verlag, 2004. ISBN 3-476-10347-1.

OPITZ, Michael; OPITZ-WIEMERS, Carola. „Tendenzen in der deutschsprachigen Literatur seit 1989.“ In: BEUTIN, Wolfgang; EHLERT, Klaus; EMMERICH, Wolfgang; KANZ, Christine; LUTZ, Bernd; MEID, Volker; OPITZ, Michael; OPITZ-WIEMERS, Carola; SCHNELL, Ralf; STEIN, Peter und STEPHAN, Inge. *Deutsche Literaturgeschichte. Von Anfängen bis zur Gegenwart*. 7. Auflage. Stuttgart; Weimar: Verlag J. B. Metzler; 2008. ISBN 978-3-476-02247-9. S. 663-684.

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jiloviště: Mercury Music & Entertainment, 2007. ISBN 978-80-239-9284-7.

RAKOVÁ, Svatava. Americká nostalgie: stesk po zlatém věku národa bez minulosti. In: Hanuš, Jiří a kol. *Nostalgie v dějinách*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. Quaestiones quodlibetales. ISBN 978-80-7325-335-6.

SEIBERT, Ernst. *Themen, Stoffe und Motive in der Literatur für Kinder und Jugendliche*. Wien: Facultas.wuv, 2008. Uni-Taschenbücher, 3073. ISBN 978-3-8252-3073-9.

STANZEL, F. *Typische Formen des Romans*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1964. ISBN 978-3525332122.

VLČEK, Radomír. Nostalgie a ruské dějiny. Role osobnosti. In: Hanuš, Jiří a kol. *Nostalgie v dějinách*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. Quaestiones quodlibetales. ISBN 978-80-7325-335-6.

WEBER, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-558-7.

WILD, Rainer (Hrsg.). *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*. 2., ergänzte Auflage. Stuttgart: J. B. Metzler, 2002. ISBN 3-476-01902-0.

Internetové zdroje

Claudia Rusch: Meine freie deutsche Jugend. In: *Perlentaucher: Online Kulturmagazin mit Presseschau, Rezensionen, Feuilleton* [online]. [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <https://www.perlentaucher.de/buch/claudia-rusch/meine-freie-deutsche-jugend.html>

Claudia Rusch: Über die Autorin. In: *Goethe-Institut Rusland* [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.goethe.de/ins/ru/de/kul/arc/2017/lt/aue/rsc.html>

Das Licht der Freiheit - Fluchten über die Ostsee: Ziel. In: *Über die Ostsee in die Freiheit: Fluchten über die Ostsee* [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <http://www.ostseeflucht.de/>

KRUPKA, Jaroslav. Za hranice všedních socialistických dnů: lákadlem byl i nudismus v NDR. In: *Deník.cz: Informace, které jsou vám nejbliž* [online]. 16. 10. 2019 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/listopad-89-cestovani/socialismus-cedok-vyjezdni-dolozka-madarsko-rumunsko-rujana-jugoslavie.html>

LeMO Biografie: Erich Honecker. In: *LeMO: Lebendiges Museum Online* [online]. 22. 02. 2016 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.hdg.de/lemo/biografie/erich-honecker.html>

NĚMEC, Václav a David BAREK. 80. léta, Sametová revoluce. In: *Dějepis.com* [online]. [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/80-leta-sametova-revoluce/>

NĚMEC, Václav a David BAREK. Převrat roku 1948 a 50. léta. In: *Dějepis.com* [online]. [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/prevrat-roku-1948-a-50-leta/>

Urlaub zu DDR-Zeiten. In: *Mdr.de: Radio, Fernsehen, Nachrichten für Mitteldeutschland* [online]. 08. 12. 2010 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <https://www.mdr.de/zeitreise/stoebern/damals/urlaub-in-der-ddr-100.html>

Über die Ostsee in die Freiheit: Ausstellung, Inhalt, Fluchtbewegung. In: *Über die Ostsee in die Freiheit* [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <http://www.ostseefluchten.de/html/set/set.htm>

VÁLEK, Vlastimil. Časové aspekty v memoárové literatuře. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná*. [online]. 1982, s. 207-208 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/108403/D_ScientiaeLitterarum_29-1982-1_25.pdf?sequence=1

Seznam příloh

Příloha č. 1: Titulní strana knížky *Meine freie deutsche Jugend*

Zdroj: Meine freie deutsche Jugend, Claudia Rusch, FISCHER Taschenbuch. In: *S. Fischer Verlage - Unsere Bücher und Autoren* [online]. [cit. 2020-04-06]. Dostupné z: https://www.fischerverlage.de/buch/claudia_rusch_meine_freie_deutsche_jugend/9783596159864

Příloha č. 2: Claudia Ruschová, autorka knihy *Meine freie deutsche Jugend*

Zdroj: Claudia Rusch. In: Mare - Startseite [online]. [cit. 2020-04-06]. Dostupné z:
<https://www.mare.de/claudia-rusch-urheber-95>

